Για την εφετεινή 25η Μαρτίου, μια από τις κρισιμότερες που ζει η χώρα μας, το *Άρδην* αντί αλλού αφιερώματος επικεντρώνεται στην πρόσφατη διαμάχη γύρω από το Ζάλογγο και το Σούλι. Αφετηρία της διαμάχης υπήρξε η αμφισβήτηση της ελληνικής συνείδησης των Σουλιωτών και των αγώνων τους πριν από την Επανάσταση του '21, άποψη που έχουν υποστηρίξει ιστορικοί όπως η Βάσω Ψιμούλη ή ο Αλέξης Πολίτης...

από το Σούλι στην Επανά-σταση

...Σε αυτούς απάντησε ο Γιώργος Καραμπελιάς με το βιβλίο του *Συνωστισμένες στο Ζάλογγο*,
που προκάλεσε πολλές συζητήσεις και συνεχίζει τις παρουσιάσεις σε όλη την Ελλάδα.

Από τις παρουσιάσεις αυτές δημοσιεύονται στο αφιέρωμα και τα σχετικά κείμενα του Κώστα Χατζηαντωνίου και του Λαοκράτη Βάσση.

Στο βιβλίο αυτό απήντησε εν τέλει η Βάσω Ψιμούλη, ενώ η εκτενής ανταπάντηση του Γιώργου Καραμπελιά βλέπει το φως της δημοσιότητας για πρώτη φορά εδώ,
στο παρόν αφιέρωμα.

απωθούμενα κατακρημνίζονταν

από την βιβλιοπαρουσίαση του βιβλίου του Γιώργου Καραμπελιά *Συνωστισμένες στο Ζάλογγο*
στο βιβλιοπωλείο Ιανός στις 23/1/2012

*του **Κώστα Χατζηαντωνίου***

Στις 16 Δεκεμβρίου 1803, ένα καταδιωκόμενο τμήμα γυναικοπαίδων, «απωθούμενο κατεκρημνίζετο». Η φράση θα μπορούσε να περάσει ίσως απαρατήρητη αν δεν αφορούσε κάτι πολύ σημαντικό και ισχυρότατα συμβολικό στη νεώτερη ιστορία μας. Γράφτηκε όμως για τις γυναίκες που έπεσαν από το Ζάλογγο, σε μια κορυφαία στιγμή αυτοθυσίας και υψώθηκαν σε σύμβολο της συλλογικής μας συνείδησης. Δυστυχώς, η φράση αυτή δεν είναι μια ακόμη άτυχη συγγραφική στιγμή, όπως εκείνη του «συνωστισμού» στο λιμάνι της Σμύρνης, αλλά αποκαλυπτική μιας γενικότερης ιστοριογραφικής αντίληψης, που θέτει στο στόχαστρο, τη φορά αυτή, ένα άλλο διακεκριμένο τμήμα του ελληνικού κόσμου.

Η φράση αυτή και μόνο θα καθιστούσε τον εκφραστή της επιστημονικά ανυπόληπτο, αν οι φορείς των απόψεων αυτών δεν καταλάμβαναν τις πιο στρατηγικές θέσεις των ιστορικών σπουδών σήμερα στην Ελλάδα. Γιατί όμως μπήκε το Σούλι στο στόχαστρο; Ο Γιώργος Καραμπελιάς, που με συνέπεια τα τελευταία χρόνια μελετά την περίοδο της φραγκοκρατίας και της τουρκοκρατίας, περίοδο κατά την οποία διαμορφώθηκε η εθνική μας ψυχολογία, αλλά και γεννήθηκαν οι κοινωνικοί και πολιτισμικοί όροι της σύγχρονης συλλογικής μας ύπαρξης, αναλαμβάνει να φωτίσει αυτό το ζήτημα ερευνώντας κυρίως τρία παραδειγματικά ιστορικά επεισόδια, που εκτυλίσσονται στο Σούλι, κατά τη διάρκεια της κατάληψής του από τον Αλή πασά, το 1803: το Κούγκι, το Ζάλογγο και την ανατίναξη του πύργου του Δημουλά.

Η έρευνα αυτή μοιραία θέτει το ζήτημα της ταυτότητας των Σουλιωτών που, εδώ και δύο αιώνες, συνιστούν κορυφαίο σύμβολο αντίστασης του νέου ελληνισμού και όλων εκείνων των αξιών που συνιστούν την εθνική μας ταυτότητα. Θα ήταν παράδοξο αν η σχολή του μεταμοντέρνου εθνομηδενισμού και τα μέλη της, ως καλοί πρόσκοποι της δικτατορίας της αγοράς και της νομιμοποίησης του δωσιλογισμού, δεν έθεταν ως στόχο την αποδόμηση αυτού του συμβόλου του «εθνικού αφηγήματος», όπως χαρακτηρίζουν την ιστορία μας. Διότι οι αγώνες και η θυσία των Σουλιωτών, πριν την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους, καταρρίπτουν τις θέσεις που θέλουν την ελληνική εθνογένεση απλό παράγωγο του διαφωτισμού και των κρατικών μηχανισμών. Ποιοι ήταν όμως οι Σουλιώτες;

Στις αρχές του 17ου αιώνα και μετά την καταστολή της επανάστασης υπό τον επίσκοπο Διονύσιο, τον επιλεγόμενο Σκυλόσοφο, πολλοί χριστιανοί, ελληνόφωνοι κι αλβανόφωνοι, καταφεύγουν για να σωθούν σε ένα στενό οροπέδιο στα Κασσιώπεια όρη, που βρίσκονται περίπου κάτω από τον Ολύτσικα, ΝΔ. των Ιωαννίνων και ΝΑ. της Παραμυθιάς. Οι Ηπειρώτες αυτοί, που ενισχύονται συνεχώς λόγω των πιέσεων εξισλαμισμού και μιας ολοένα και πιο βίαιης φορολογικής αφαίμαξης, ιδρύουν στην κεντρική κατωφέρεια, μεταξύ δύο οροσειρών, τέσσερις οικισμούς αθέατους από τις παρακείμενες πεδιάδες του Φαναρίου (στα Δ.) και της Λάκκας (στα Α.). Οι οικισμοί αυτοί ήταν, από Ν. προς Β., ο Αβαρίκος, η Κιάφα, η Σαμονίβα και ο μεγαλύτερος όλων, το Σούλι, που έδωσε το όνομά του σε όλη την περιοχή. Για την ονομασία Σούλι έχουν δοθεί διάφορες εκδοχές με επικρατέστερες τρεις. Η άποψη του Ι. Λαμπρίδη, που αναφέρει κάποιον Αρβανίτη καπετάνιο Σούλη, η άποψη Φουρίκη, Μπενέκου και Μπαμπινιώτη, που συνδέει το Σούλι με την παρεμφερή αλβανική λέξη που σημαίνει κορμό δέντρου και κατ' επέκταση βίγλα, άποψη που φαίνεται η ορθότερη, χωρίς να αποκλείουμε και την εκδοχή που συνδέει το Σούλι με το Σελλούς και τη Σελλαΐτιδα χώρα της αρχαίας Ηπείρου που εντοπίζεται στην ευρύτερη περιοχή. Σημειωτέον ότι την τελευταία άποψη υποστηρίζει και ο Πουκεβίλ που ήταν ιδιαίτερα φιλικός προς το αλβανικό στοιχείο και επιφυλακτικός προς αρχαιολατρικές απλοϊκές αναφορές.

Οι Σουλιώτες είναι δίγλωσσοι, αλλά το γεγονός ότι μιλούν νότιο ελληνικό ιδίωμα (βλ. Ημερολόγιο Φώτου Τζαβέλα, 1792) ενισχύει την άποψη είτε για προϋπάρχοντα αρχαίο ελληνικό πυρήνα, ή για κάθοδό τους από τη Χιμάρα, που έχει κι αυτή νότιο ελληνικό ιδίωμα και πάντως αποκλείει την άποψη ότι έμαθαν τα ελληνικά από τους ελληνόφωνους κατοίκους των γύρω ημιορεινών και πεδινών περιοχών. Το γεγονός επίσης ότι την ελληνική γνωρίζουν και πολλοί εξισλαμισμένοι της περιοχής (π.χ. Τσάμηδες και άλλοι Τουρκαλβανοί αλληλογραφούν στα ελληνικά με τον Αλή πασά) ενισχύει την ιδέα ότι οι πληθυσμοί αυτοί γνώριζαν την ελληνική από πολύ παλιά, διότι δεν ένιωσαν προφανώς την ανάγκη να τη μάθουν όταν εξισλαμίστηκαν.

Ο Καραμπελιάς δίνει τις βασικές όψεις μιας συναρπαστικής περιπέτειας ενός λαού που δεν ανέχθηκε στιγμή τον βίο δούλου. Οι «λίθον ξηρόν αντί δούλου θάνατον ασμένως προαιρούμενοι» Σουλιώτες, αλβανόφωνοι, αλλά και ελληνόφωνοι («Γραίκοι», όπως τους έλεγαν οι γείτονές τους Τσάμηδες και Βλάχοι), ζούσαν σε μια ποιμενική-πολεμική κοινωνία, οργανωμένοι σε γένη, σε φάρες, λέξη που προέρχεται από την αρχαία φράτρα (και σημαίνει ακριβώς το ίδιο) κι όχι αναγκαστικά από την ομόηχη αλβανική λέξη που σημαίνει σπόρος, όπως θέλει η συγγραφέας του βιβλίου «Σούλι και Σουλιώτες», Β. Ψιμούλη, που επιμένει διαρκώς να ονομάζει Αλβανούς τους Αρβανίτες. Μια παρέκβαση είναι αναγκαία νομίζω στο σημείο αυτό.

Είναι εκπληκτικό πώς όλοι αυτοί οι τύποι, που δεν δέχονται την ύπαρξη εθνών πριν τον 19ο αιώνα και ελληνόφωνους ανεβάζουν, ελληνόφωνους κατεβάζουν τους Έλληνες, μιλώντας για εθνοτική καταγωγή και όχι για έθνος, όταν πρόκειται για άλλα έθνη, π.χ. το αλβανικό, χρησιμοποιούν τον εθνολογικό όρο Αλβανός. Μη νομίζετε πως πρόκειται για αβλεψία. Βάλλουν ευθέως κατά της εθνικής συγκρότησης του νέου ελληνισμού, που χωρίς την ύπαρξη της ηρωικής Αρβανιτιάς (και το λέει άνθρωπος που δεν έχει καμιά καταγωγή από Αρβανίτες) δεν θα υπήρχε. Μονάχα το πλήθος των αγωνιστών του 1821 να σκεφτεί κανείς ή τον ναύαρχο Π. Κουντουριώτη, ο οποίος, στις περίφημες ναυμαχίες του «Αβέρωφ» και της «Έλλης», έδινε εντολές στα αρβανίτικα, αρκεί για να συνειδητοποιήσει ότι οι Αρβανίτες είναι αναπόσπαστο τμήμα του ελληνικού έθνους.

Φαίνεται παράδοξο αλλά δεν είναι αν καταλάβουμε τι επιδιώκουν, πως άκρα δεξιά και μια αποδομητική αριστερά ταυτίζονται στη φυλετική νοηματοδότηση του έθνους. Είναι τόσο δύσκολο να καταλάβουν πως άλλο πράγμα είναι η φυλή κι άλλο το έθνος; Άλλο η βιολογική καταγωγή και άλλο η ιστορική συνείδηση; Το έθνος είναι η είσοδος του ανθρώπου στον πνευματικό πολιτισμό, η υπέρβαση της ενστικτώδους φυλετικής ύπαρξης. Είναι αποτέλεσμα ατομικής βούλησης και όχι κληρονομικής επιβολής. Δεν είναι ιδέα αλλά εμπειρία. Η πράξη αποκαλύπτει τη συνείδηση. Και κατ' εξοχήν πράξη που αποδεικνύει ποιος είναι Έλληνας ήταν και είναι η συμμετοχή στους εθνικούς αγώνες. Όχι ποιος καταγόταν από αρχαίους Έλληνες και κάλλιστα μπορεί να εξισλαμίζεται και να γίνεται Τούρκος ή να γίνεται δωσίλογος, αλλά αυτός που διασώζει την υπέρτατη ελληνική αρετή: την πίστη στην ελευθερία ως απαράβατο όρο ζωής. «Εύδαιμον το ελεύθερον» και «ελεύθερον το εύψυχον». Αυτή είναι η γνήσια ελληνικότητα. Και σε αυτήν υπήρξαν αμετακίνητα πιστοί είτε ελληνόφωνοι είτε αλβανόφωνοι του Σουλίου. Και γι' αυτό πρέπει να συκοφαντηθούν. Και να πώς:

Είναι γνωστό ότι οι Σουλιώτες διά των όπλων πέτυχαν να επεκταθούν στις γύρω περιοχές και να απελευθερώσουν από τους αγάδες του Μαργαριτίου και της Παραμυθιάς μια σειρά από χωριά. Φυσικό είναι, καθώς αυτή η πρώτη ελεύθερη ορεινή Ελλάδα περιλαμβάνει πια πάνω από εβδομήντα χωριά, να δημιουργηθεί ένα φορολογικό σύστημα για να αντιμετωπίζονται στοιχειωδώς οι βιοτικές και διοικητικές ανάγκες, οι αμυντικές δαπάνες εν πάση περιπτώσει, αφού μόνο οι Σουλιώτες ήταν ένοπλοι. Ο φόρος αυτός, 2.500 πιάστρα το 1788, γίνεται αυθαιρέτως από την περί ης ο λόγος συγγραφέα… μηνιαίος, ώστε να πολλαπλασιαστεί επί 12 και να εκτοξευτεί. Γιατί; Για να φανεί το καθεστώς των Σουλιωτών, που ήταν «πρότυπο εξέγερσης και ανταρσίας» και «πυρήνας εγγραφής ενός απελευθερωτικού μελλοντικού αιτήματος», ως ληστρικό καθεστώς, που πωλούσε μια άθλια προστασία στα γύρω χωριά. Δεν σας θυμίζει την κριτική που ασκούν οι δωσίλογοι και οι επίγονοί τους στους αντάρτες της εθνικής μας αντίστασης επειδή ζητούσαν κατά την Κατοχή τρόφιμα στις περιοχές που ήλεγχαν; Προφανώς θα έπρεπε όλοι να πληρώνουν μόνο στους Τούρκους φόρο, σκύβοντας μάλιστα το κεφάλι και αναφωνώντας «Σπολλάτη αγά μου που μ' αφήνεις στον ώμο το κεφάλι μου».

Η μελέτη του Γ. Καραμπελιά, γραμμένη με όλες τις γνώριμες αρετές του δοκιμιακού λόγου του, εδράζεται σε αυστηρό επιστημονικό έλεγχο όλων των στοιχείων. Είναι οι εργασίες που έχουμε απόλυτη ανάγκη σήμερα. Ευτυχώς, γενναίος άνθρωπος όντας, ο Καραμπελιάς δεν κάμπτεται από τις ύβρεις, τις συκοφαντίες και την αμβλύνοια μιας κυρίαρχης, δυστυχώς, τάσης της μεταδιπολικής αριστεράς που δεν έχει πια καμιά σχέση με την παράδοση του Άρη και του Σαράφη αλλά ταυτίζεται με τις λογικές που ηθικά δικαιώνουν τον δοσιλογισμό. Ιχνευτής των ιστορικών πηγών του νέου ελληνισμού, ο Καραμπελιάς υπερασπίζεται την εθνική κοινότητα για ένα και μόνο κοινό λόγο: από πάθος για την αλήθεια. Η επίμονη συλλεκτική εργασία του φέρνει στο φως πολύτιμο υλικό που μια διατεταγμένη ιστοριογραφία αγνοεί ή βιάζεται να επιχωματώσει όταν το ανευρίσκει. Με κριτική οξύνοια και συνθετική ικανότητα αποσαφηνίζει το τοπίο των νεοελληνικών απαρχών.

Έχει προηγηθεί το κλασικό πλέον 1204 που δείχνει καθαρά τη διαδικασία της εθνικής μας διαμόρφωσης μέσα από τον διμέτωπο αγώνα κατά της λατινικής Δύσης και της ισλαμικής Ανατολής. Κι έχουν προηγηθεί επίσης μια σειρά μελετημάτων που πείθουν πως η γνήσια νεοελληνική ταυτότητα ήταν πάντα διαρκής σύνθεση παράδοσης και νεωτερικότητας, κάτι που δεν μπορούν ούτε σήμερα να αντιληφθούν ούτε οι δήθεν ορθόδοξοι-απολογητές της «θεόσδοτης τυραννίας του σουλτάνου» (βλ. Αθανάσιος Πάριος), που αναθεμάτιζαν τον Ρήγα Φεραίο και τους κλέφτες του Μοριά, ούτε οι ξιπασμένοι μεταπράτες ενός α-, εθνικού διαφωτισμού. Είναι πραγματικά εκπληκτικό και αποκαλυπτικό συνάμα πώς αυτές οι δύο αλληλομισούμενες σχολές, που έχουν τις ρίζες στη σκοτεινή εκείνη εποχή, συγκλίνουν σήμερα διατυπώνοντας παρεμφερή επιχειρήματα υπέρ της «ανεκτικής» τάχα οθωμανικής αυτοκρατορίας, κατακεραυνώνοντας, για να θολώσουν τα νερά, τον «άθλιο» επείσακτο από τη δύση εθνικισμό, που υπονόμευσε τον… υπέροχο κοινό βίο των λαών της Βαλκανικής και των Οθωμανών κυριάρχων τους.

Ο Γ. Καραμπελιάς, εντοπίζοντας συστηματικές αποσιωπήσεις, αλλά και παραποιήσεις στοιχείων, λανθασμένες παραπομπές, διαστρεβλώσεις, αυθαίρετες ερμηνείες και παραλείψεις στη βιβλιογραφία (π.χ. του Λ. Κουτσονίκα, που έχει μια σαφή αντίληψη υπέρ του εθνικού χαρακτήρα του αγώνα των Σουλιωτών), ασκεί δριμύτατη κριτική στο απαξιωτικό για την εθνική ταυτότητα ρεύμα, που δεν μπορεί ή δεν θέλει να καταλάβει την ενότητα των εθνικών και των κοινωνικών αγώνων. Η εξιδανίκευση του Αλή πασά, η χωρίς σοβαρά στοιχεία αμφισβήτηση των περιγραφών του Περραιβού, η ελαφρότητα με την οποία προσεγγίζουν ιστορικές στιγμές όπως το Ζάλογγο, δεν είναι φυσικά τυχαία.

Γίνονται για να αποκρυφτεί ότι οι Έλληνες ποτέ δεν αποδέχτηκαν την υποδούλωσή τους, ποτέ δεν έπαψαν να ξεσηκώνονται ή να σχεδιάζουν εξεγέρσεις καθ' όλη την τουρκοκρατία κατά του Οθωμανού δυνάστη. Αφορμή γύρευαν από την επομένη της Αλώσεως να πάρουν τα όπλα, κι ας ήταν ανελέητη σφαγή η συνήθης κατάληξη των

ανοργάνωτων κινημάτων, που προδίδονταν αναίσχυντα από τις δυνάμεις της Δύσης, αλλά και από τη Ρωσία για να μην έχουμε αυταπάτες. Κι όμως. Αντί να αποθαρρύνονται οι υπόδουλοι, σε κάθε ευκαιρία ξεσηκώνονταν και πάλι, συντηρώντας τη φωτιά και ακονίζοντας τη μαχητικότητα, δημιουργώντας συνεχή προβλήματα στην οθωμανική αυτοκρατορία, καλλιεργώντας το εθνικό

φρόνημα και διατηρώντας ζωντανή στους Ευρωπαίους τη μνήμη του ελληνισμού, αναγκάζοντας ηγεμόνες και λόγιους να λογαριάζουν την ύπαρξη αυτού του λαού.

Η πολιτισμική καθυστέρηση φαίνεται πως δεν μετράει πια για τους απολογητές της οθωμανικής ανοχής. Πώς αυτοί οι διαφωτιστές αγάπησαν αίφνης τη λάγνα Ανατολή; Θα αγαπούσαν και τον διάβολο προκειμένου να πλήξουν την εθνική συνείδηση των Ελλήνων. Είναι γνωστό πια το εργολαβικό μένος κατά των εθνικών ταυτοτήτων που επονομάζονται «αφηγήσεις» και άρα ιδεολογήματα και η κυριαρχία αυτής της νέας παγκοσμιοποιητικής θεωρίας σε όλους τους ιδεολογικούς εκπαιδευτικούς μηχανισμούς του σύγχρονου κράτους. Αυτή η τάση ενώθηκε με ένα παλαιό ρεύμα απαξιωτικό για την εθνική ταυτότητα στους κόλπους της αριστεράς, που δεν μπορούσε να καταλάβει την εθνικοαπελευθερωτική διάσταση των ίδιων των κοινωνικών αγώνων. Η αντιπαράθεση προς την αστική ηγεσία του έθνους γίνεται γι' αυτή την αριστερά αντιπαράθεση προς το ίδιο το έθνος. Οι δύο ανταγωνιστικές στρατηγικές που βλέπουμε σε όλα τα μεγάλα ζητήματα τα τελευταία είκοσι χρόνια δεν είναι τυχαίες. Είναι η προσχώρηση μιας πλευράς της αριστεράς στο ιδεολογικό στρατόπεδο της κυρίαρχης τάξης που είναι πλέον ανοιχτά αντεθνική, με αντάλλαγμα τη στελέχωση των κρατικών μηχανισμών.

Απέναντι στην κατεδάφιση κάθε εθνικής αξίας ως μύθου, φιλοδοξία που ξεκινά από ένα μίσος προς την ίδια την εθνική ταυτότητα, ένα μίσος προς το εγώ που μόνο ψυχίατροι θα μπορούσαν να εξηγήσουν, ο Καραμπελιάς είναι από τους ελάχιστους που με την κριτική του οξύνοια συνέλαβε την αυτονομία του εθνικού ζητήματος χωρίς βέβαια να παραθεωρεί τις κοινωνικές αντιθέσεις. Διέβλεψε το σχέδιο να αποδομηθεί κάθε στοιχείο που μαρτυρεί για την αντιστασιακή υπόσταση του νέου ελληνισμού. Έτσι οι Σουλιώτες, μια από τις πλέον ισχυρές καταγωγικές αφηγήσεις του νεώτερου ελληνισμού, δεν υπάρχουν ή είναι ληστές όπως και οι κλέφτες του Μοριά ή οι αρματολοί της Ρούμελης ενώ οι καπετάνιοι των νησιών είναι κουρσάροι. Ο Αλή πασάς, αντίθετα, εκθειάζεται, παρά τη ληστρική και κτηνώδη πολιτεία του.

Οι λαθροχειρίες βέβαια δεν σταματούν εδώ. Στο μόνο ψυχαναλυτικά ερμηνευόμενο πάθος της κατά του Φώτου Τζαβέλα, η συγγραφέας Ψιμούλη μεταχρονολογεί επιστολές και κάνει πως δεν βλέπει την υπογραφή του, για να στηρίξει τη θεωρία πως όλοι είχαν τη φωλιά τους λερωμένη και συνεπώς καμιά εθνική συνείδηση δεν είχαν αλλά μόνο από ατομικά και οικογενειακά πάθη εμφορούνταν. Θα φτάσει έτσι να ισχυριστεί ότι ο Τζαβέλας έβαλε φωτιά στο Κούγκι, όπως υποστήριζε ένας γλοιώδης στιχοπλόκος της αυλής του Αλή πασά ή πως ο Περραιβός, που κάθε άλλο παρά συμπαθούσε τον Σαμουήλ, είναι ο δημιουργός του μύθου του. Κι ας υπάρχουν τέσσερις μαρτυρίες περιηγητών πριν τον Περραιβό: του Πουκεβίλ, του Μπαρτόλντυ, του Χόμπχαουζ και του Χόλλαντ! Αυτή είναι η άνεση κι η επιστημονική επάρκεια της σχολής της εθνικής αποδόμησης, σχολής και καθηγητών που επιβλέπουν τέτοιες διατριβές. Ο Τζαβέλας έβαλε φωτιά στο Κούγκι για να ανατινάξει τον Σαμουήλ, όπως οι Έλληνες έκαψαν το 1922 τη Σμύρνη, από την οποία είχαν φύγει τρεις μέρες πριν, κ.ο.κ.

Είναι προφανές ότι, προγραμματικά, αυτή η σχολή αμφισβητεί κάθε εξέγερση πριν την Επανάσταση του 1821, γιατί θέλουν να ταυτίσουν αυτή με τον διαφωτισμό και αυτόν με την εθνογένεση. Έτσι δεν θεωρούν εθνικά τα κινήματα πριν την Επανάσταση, όπως π.χ. τα Ορλωφικά, πολύ δε μάλλον των προηγούμενων αιώνων. Οι λόγιοι του διαφωτισμού προσέφεραν τα μέγιστα ασφαλώς στην επανάσταση, ήταν όμως μία διάσταση, μία συνιστώσα του έθνους που υπήρχε πριν τη γαλλική Επανάσταση. Η αφύπνιση δεν σημαίνει γέννηση. Αυτή την απλή διαφορά δεν την κατανοούν; Την κατανοούν. Αλλά πρέπει να αποδομήσουν κάθε εθνικό επαναστατικό στοιχείο, κάθε παράδειγμα αντίστασης. Άλλοι επειδή βρίσκονται σε διατεταγμένη υπηρεσία και άλλοι επιθυμώντας -έχοντας ενοχές, επειδή οι ίδιοι προσκύνησαν- να προβάλουν την ενοχή ως δόγμα. Αφού αυτοί προσκύνησαν, όλοι οφείλουν να είναι προσκυνημένοι. Μα μπορούν να υπάρχουν γυναίκες σαν τις Σουλιώτισσες; θα αναρωτιόταν ίσως η περί ης ο λόγος αρχειοφύλαξ της αποδόμησης…

Να γιατί μπήκαν στο στόχαστρο οι Σουλιώτες. Για δύο λόγους. Ο ένας είναι ιδεολογικός. Τον αναφέραμε ήδη και δεν είναι δύσκολο να καταρριφθεί. Διότι είναι προφανές ότι οι Σουλιώτες δεν εξελληνίζονται το 1821. Έχουν ήδη μακρά σειρά εθνικών αγώνων δίνοντας από τον 18ο αιώνα το παρών σε κάθε εξέγερση ή συνωμοσία. Ριψοκινδυνεύουν την αυτονομία τους και συντάσσονται με τους Ρώσους στις συγκρούσεις τους με την οθωμανική αυτοκρατορία (το 1771 και το 1789), επιζητούν τη συνεργασία με τις γαλλικές επαναστατικές δυνάμεις, το 1797 και το 1801, με την Επτάνησο Πολιτεία το 1803 (χρονιά που ο δάσκαλος του γένους Κοραής τους αποκαλεί «θερμούς της ελευθερίας προμάχους»). Γιατί άραγε το 1790, ενώ είχαν εξασφαλίσει μια εξαιρετικά συμφέρουσα ειρήνη με τον Αλή πασά, που αναγνώριζε ουσιαστικά την ηγεμονία τους στην περιοχή, πάνε με άλλους Έλληνες αντιπροσώπους στην Αγία Πετρούπολη για να ζητήσουν τη βοήθεια της αυτοκράτειρας για μια πανελλήνια εξέγερση;

Αν οι Σουλιώτες δεν είχαν εθνική συνείδηση, ήθελαν απλώς τα βουνά τους και μόνο ο τοπικισμός τούς ωθούσε, ήταν πολύ εύκολο γι' αυτούς, εκμεταλλευόμενοι τη σύγκρουση Αλή πασά-σουλτάνου το 1821, να πάρουν πίσω τη γη τους και να μην ασχοληθούν διόλου με την Επανάσταση. Το γεγονός ότι αφήνουν τη μόλις απελευθερωμένη πατρίδα τους και κατεβαίνουν στη Ρούμελη, χάνοντας τα πάντα για να πολεμήσουν ανυποχώρητα και αποφασιστικά για την ελευθερία της Ελλάδας, τι σημαίνει; Ήταν δυνατή μια τέτοια απόφαση χωρίς ρωμαλέα εθνική συνείδηση; Η ιστορία των Σουλιωτών λοιπόν δεν «υποτάχθηκε στις ανάγκες της εθνικής μυθοπλασίας» (Β. Ψιμούλη), διά της οποίας απέκτησαν «καίρια θέση στο θεμελιωτικό μύθο της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας». Τη θέση αυτή οι Σουλιώτες την απέκτησαν με το αίμα τους και με τη διαρκή τους αντίσταση. Αν υπάρχει κάποιος μύθος, είναι αυτοί που τον έπλασαν με τη βούληση, με τις θυσίες και με την Πράξη τους. Το δημοτικό τραγούδι που έκαμε το Σούλι, τον Σαμουήλ ή τη Δέσπω Μπότση σύμβολα αθάνατα, δεν είναι μυθοπλασία, αλλά έκφραση της ζωικής και ζωτικής ορμής ενός λαού. Κι οι Σουλιώ-

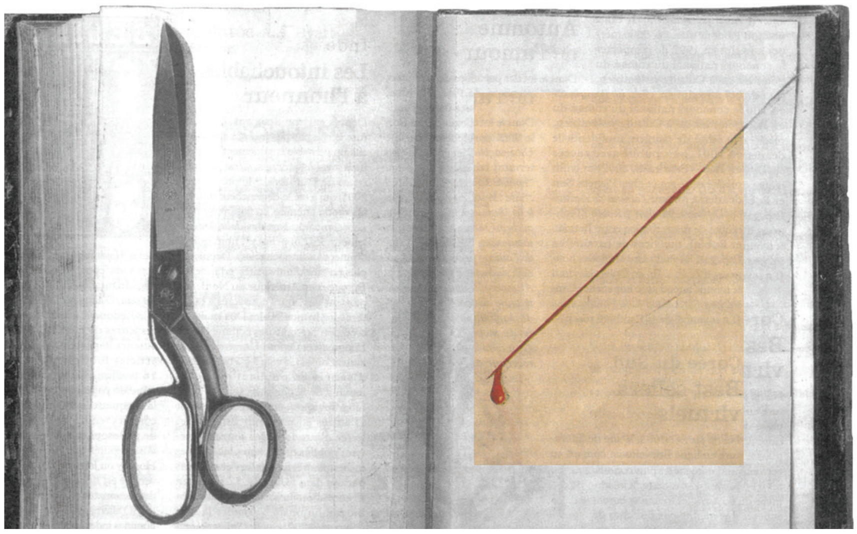
τες ήταν το προζύμι αυτής της ορμής, όταν το έθνος λάβαινε συνείδηση της ύπαρξής του.

Ακούστε στο σημείο αυτό όμως μερικές φράσεις που δεν αφήνουν καμιά αμφιβολία για το τι ήταν οι Σουλιώτες:

«Η διαυθέντευσις των Σουλιώτων κατά του της Ηπείρου τυράννου, αρκετώς θέλει τους αποδείξει, ότι η Ελλάς γεννά ακόμη Λεωνίδας και Θεμιστοκλείς. Ω, πόσον θέλουν μείνει έκθαμβοι όταν αναγνώσουν τα κατορθώματα του μεγάλου Φώτου, εκείνου λέγω του ήρωος του Σουλίου και όλων των Σουλιωτών, των οποίων η ανδρεία, η μεγαλοψυχία και ο ζήλος περί της ελευθερίας της πατρίδος των αθανάτισαν το όνομά των... Η Ελλάς, ουχί, δεν είναι πάντως υστερημένη από μεγάλους ανθρώπους... Εν μικρόν χωρίον, το προειρημένον λέγω θαυμαστόν Σούλι, έφερεν εις φως την αλήθειαν, οπού οι υπό της δουλείας αγνοούσι, ήτοι την μεγαλειότητα των κατορθωμάτων της ελευθερίας. Οι Σουλιώτες... ανδρείοι ως ελεύθεροι, φιλόξενοι ως Έλληνες, και στρατιώται ως διαυθεντευταί της πατρίδος των. Αυτοί, λέγω, οι ήρωες, η τιμή της υποδουλωμένης Ελλάδος και βεβαία αρχή τε και πρόξενος της πλησίον ελευθερώσεως της...».

Το κείμενο αυτό, γραμμένο το 1806 και άρα με γνώση, πολύ κοντά στα γεγονότα του 1803, προέρχεται από την περίφημη Ελληνική Νομαρχία, το εμβληματικό κείμενο του νεοελληνικού διαφωτισμού. Ας αφήσουν λοιπόν την καπηλεία του διαφωτισμού οι θεωρητικοί του δωσιλογισμού. Πρόγονοί τους είναι όσοι κατήγγελλαν τη Νομαρχία, τότε και τώρα. Σύντροφοί τους και κάποιοι προπαγανδιστές του Νταβούτογλου, που καλύπτουν τις ακραία αντιδραστικές τους θέσεις και τις θρηνωδίες για το τέλος της Ελλάδας, απαξιώνοντας τα ιστορικά επιτεύγματα του νέου ελληνισμού, πετώντας στις επιφυλλίδες τους μερικές κορώνες κατά του «εθνικισμού», από νοσταλγία ίσως της φεουδαρχίας, της μοναρχίας και του κληρικαλισμού. Διότι αυτά ανέτρεψε ο «εθνικισμός» τον 19ο αιώνα.

Κι εδώ ακριβώς έγκειται ο δεύτερος λόγος αυτής της επίθεσης κατά των Σουλιωτών που δεν είναι ιστορικός, αλλά πολύ πιο σκοτεινός. Είναι λόγος πολιτικός και επίκαιρος: οι Σουλιώτες βάλλονται επειδή είναι ζωντανό σύμβολο της εθνικής επαναστατικής συνείδησης, του λαϊκού αντιστασιακού πνεύματος. Οι λέξεις Κούγκι, Ζάλογγο, πύργος Δημουλά είναι σημαίνοντα στο συλλογικό υποσυνείδητο του λαού μας. Αυτό πρέπει να διαλυθεί. Αν όλα και όλοι εκφυλιστούν, κάθε αγωνιστική σκέψη θα είναι πλέον αδύνατη. Όλα θα είναι τότε πιο εύκολα γι' αυτούς και

τα αφεντικά τους. Να γιατί χαρακτηρίζεται μύθος η θυσία του Σαμουήλ στο Κούγκι και ανύπαρκτος ο χορός του Ζαλόγγου. Κάθε ηρωική σκέψη πρέπει να καταρριφθεί. Να γιατί γράφονται φράσεις του τύπου «μέρος των γυναικοπαίδων κατακρημνίστηκε απωθούμενο στην άκρη του γκρεμού από τους οπισθοχωρούντες μαχητές». Να γιατί γράφεται περιπαικτικά πως ο εκούσιος θάνατος στο Ζάλογγο έγινε «εν χοροίς και άσμασιν», αποκρυπτομένου και πάλι ότι ξένοι περιηγητές αναφέρουν το γεγονός πριν την έκδοση Περραιβού. Να γιατί ο ανάξιος αχθοφόρος μεγάλου ονόματος, ο Αλέξης Πολίτης φτάνει να χαρακτηρίζει μύθο το Ζάλογγο και «συμπληρωματικό ταίρι του κρυφού σχολειού. Παιδεία και ανδρεία συνιστούν τα αγκωνάρια κάθε ιδεολογήματος για την εξαιρετική ελληνική φυλή». Αποστρέφεται λοιπόν τα ιδεολογήματα ο κ. Πολίτης. Το ότι ταυτίζει Αρβανίτες και Αλβανούς ασφαλώς δεν είναι ιδεολόγημα. Είναι απλώς απόδειξη αμορφωσιάς. Και ίσως βλακείας. Συγχωρέστε μου το πάθος αλλά πώς να οριστεί αλλιώς το φτηνό χιούμορ του για τον χορό που ήταν, λέει, τέχνασμα το οποίο απευθυνόταν στην ευρωπαϊκή κουλτούρα! Λες και στην Ελλάδα δεν χόρευαν πριν γνωρίσουν την ευρωπαϊκή καλλιέργεια του κ. Πολίτη, για να μην πούμε για τις σαδομαζοχιστικές φαντασιώσεις που προκαλεί το τραγικό γεγονός του Ζαλόγγου στον προφανώς δυστυχή ερωτικά κ. Πολίτη που ίσως στενοχωρείται όταν μελετά αυτή την εποχή που δεν ζει στον καιρό και στο σεράι του Αλή πασά.

Κυρίες και κύριοι, η χώρα δεν καταρρέει σήμερα τυχαία. Στη θέση όλων αυτών των αποδομητών πάντως, εγώ θα ανησυχούσα πάρα πολύ. Όντας αγαπημένα παιδιά αυτού του καθεστώτος, σύντομα θα βυθιστούν μαζί του. Όσο για μας, ας δούμε ξανά το σήμερα, με οδηγό το υπόδειγμα των Σουλιωτών. Την καίρια θέση «στον θεμελιωτικό μύθο της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας», οι Σουλιώτες την απέκτησαν με το αίμα τους και με την διαρκή αντίσταση, με τις θυσίες, με τη βούλησή τους. Ελεύθερα, σαν ελεύθεροι και ανυπόταχτοι άνθρωποι που ήσαν. Οι δυστυχείς ιστορικοί της αποδόμησης σε μερικές δεκαετίες θα έχουν εξαφανιστεί. Το δημοτικό μας τραγούδι όμως θα υπάρχει για να διηγείται «ας έρθουν πόλεμο να δουν και Σουλιωτών τουφέκια, να μάθουν Φώτου το σπαθί, Μπότσαρη το τουφέκι». Θα υπάρχει η ελληνική ποίηση, ο Κάλβος και ο Βαλαωρίτης που έκαμαν το Σούλι και τον Σαμουήλ σύμβολα αθάνατα.

Κλείνοντας, θέλω να σημειώσω ότι, στη μελέτη και στην πολιτική σκέψη του Γ. Καραμπελιά, χρωστούμε χάριτες και για ένα ακόμη λόγο, για την εξαιρετική ανάλυση των αιτίων πτώσης του Σουλίου. Ας μελετήσουμε τις αλλαγές στο διεθνές περιβάλλον, τη σημασία των συμμαχιών και της εξωτερικής βοήθειας, αλλά και το νόημα της θυσίας των Σουλιωτών, την ίδια περίπου εποχή που εξοντώνονταν και οι κλέφτες του Μοριά (ένα χρόνο μετά). Οι αναλογίες είναι πολύ χρήσιμες. Οι Σουλιώτες και οι κλέφτες του Μοριά έγιναν το προζύμι για τη συνειδητοποίηση της ανάγκης να στηριχτούμε στις εθνικές μας δυνάμεις. Ό,τι έγινε στο Σούλι και στο Μοριά, αρχές του 19ου αιώνα, θα γεννήσει τη Φιλική Εταιρεία και το '21. Το φαινόμενο θα επαναληφθεί έναν αιώνα μετά, όταν η εμπειρία της πτώχευσης και η συμφορά του 1897 θα γεννήσει το Γουδί και το '12. Ας ευχηθούμε να συμβεί το ίδιο με την καταστροφή που ζούμε σήμερα.

...οι οπισθοχωρούντες σουλιώτες

από την βιβλιοπαρουσίαση του βιβλίου του Γιώργου Καραμπελιά *Συνωστισμένες στο Ζάλογγο*
στο βιβλιοπωλείο Ιανός στις 23/1/2012

του ***Λαοκράτη Βάσση***

Ο Γιώργος Καραμπελιάς, με οριακή καμπή το 1922, Δοκίμιο για τη νεοελληνική ιδεολογία, με σταθμό όμως το 1204, συνεισφέρει καθοριστικά στη σωστή θεώρηση του νεώτερου ελληνισμού και συνακόλουθα στη διαμόρφωση, που είναι και το μείζον, μιας συνολικής αντίληψης για τον ελληνισμό, σε τούτο το δύσκολο γύρισμα των καιρών, γύρισμα αιώνα και χιλιετίας μαζί. Ένα πολύ δυσανάγνωστο για το μέλλον της ελληνικής μας συλλογικότητας γύρισμα.

Σ' αυτή την άκρως ενδιαφέρουσα γραμμή πλεύσης, μετά τις ιδιαίτερες μελέτες του: Κοινωνικές συγκρούσεις και διαφωτισμός στην προεπαναστατική Σμύρνη (1788-1820). Κοραής και Γρηγόριος Ε΄ (2009) - Η ανολοκλήρωτη επανάσταση του Ρήγα Βελεστινλή (2011), μας προσφέρει και την παρουσιαζόμενη απόψε υπό τον ευρηματικό τίτλο: Συνωστισμένες στο Ζάλογγο, με την συνειρμικά προαγγελτική για τους υποψιασμένους σηματοδότηση του ιστορικού και πνευματικού της στίγματος, καθώς ο «συνωστισμός» της Ρεπούση ζευγαρώνει μακάβρια με την «απώθηση» της Ψιμούλη.

Κι αξίζει, νομίζω, η υπόμνηση και των δύο αποσπασμάτων, που προφανώς και είναι καρποί της ίδιας ιδεολογικής μήτρας, στην οποία και θα αναφερθώ παρακάτω εκτενέστερα.

Γράφει η Ρεπούση στο βιβλίο της, *Ιστορία Στ΄ Δημοτικού*, σελ. 100: Χιλιάδες Έλληνες συνωστίζονται στο λιμάνι προσπαθώντας να μπουν στα πλοία.

Γράφει η Ψιμούλη στο δικό της βιβλίο, Σούλι και Σουλιώτες, σελ. 439-440: Ένα στράτευμα του Αλή επιτίθεται αιφνιδιαστικά στους Σουλιώτες που έχουν καταφύγει στο Ζάλογγο... Στη διάρκεια της διεξαγόμενης σε στενωπούς και μονοπάτια του όρους μάχης, μέρος των γυναικοπαίδων κατακρημνίστηκε είτε απωθούμενο στην άκρη του γκρεμού από τους οπισθοχωρούντες μαχητές είτε με απόφαση των γυναικών να προτιμήσουν γι' αυτές και τα παιδιά τους τον

εκούσιο θάνατο παρά μια οδυνηρή αιματοχυσία και αιχμαλωσία.

Πρόκειται για ανατριχιαστικές διατυπώσεις: «Χιλιάδες Έλληνες συνωστίζονται στο λιμάνι της Σμύρνης....» - «Μέρος των γυναικοπαίδων κατακρημνίστηκε είτε απωθούμενο στην άκρη του γκρεμού από τους οπισθοχωρούντες μαχητές είτε...». Ειλικρινά, έπαθα την πλάκα μου, καταπώς λένε οι νέοι μας, όταν πρωτοδιάβασα εκείνο το «συνωστίζονται». Δεν πίστευα στα μάτια μου. Κι ακόμα πιο πολύ όταν διάβασα την ερμηνευτική πιθανότητα της Ψιμούλη, πως μπορεί δηλαδή να έσπρωξαν τα γυναικόπαιδα στον γκρεμό του Ζαλόγγου οι... ίδιοι οι οπισθοχωρούντες Σουλιώτες!

Επειδή όμως προέχει της... συναισθηματικής αντίδρασης, μαζί με την τεκμηριωμένη αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας, η ερμηνεία του πώς φτάσαμε σε λογικές «συνωστισμού» και «απώθησης», θα μιλήσω, όσο πιο νηφάλια μπορώ, χωρίζοντας τα όσα θα πω σε τρία μέρη. Στο πρώτο θα αναφερθώ εν συντομία στην ιστορική διάσταση της μελέτης του Γ.Κ., στο δεύτερο θα προσεγγίσω το φαινόμενο της αποδόμησης της ιστορίας μας και στο τρίτο θα προσπαθήσω να αναδείξω τη στρατηγική ανάγκη διεμβόλισης του παγιδευτικού μεταπολιτευτικού δίπολου: εθνικισμός – αποεθνοποίηση.

α. Η ιστορική διάσταση

Στο βιβλίο που παρουσιάζουμε, ο μη ιστορικός, ο διανοούμενος Γιώργος Καραμπελιάς, που κυρίως ενδιαφέρεται για την ιστορία των ιδεών και των κινημάτων, όπως ο ίδιος σημειώνει, με υποδειγματική νηφαλιότητα, αυτός ο συνήθως ανειρήνευτα μαχητικός διανοούμενος, συλλαμβάνει, ας μου επιτραπεί η έκφραση, την ιστορικό Ψιμούλη... κλέπτουσαν οπώρας. Τουτέστιν, κακοποιούσαν βαναύσως την ιστορική αλήθεια, καθώς αποπειράται, με «αναλήθειες, παρασιωπήσεις και διαστρεβλώσεις», να αποδομήσει τον εσώτατο πυρήνα της ιστορίας του Σουλίου και των Σουλιωτών στο πολυσέλιδο σύγγραμμά της: Σούλι και Σουλιώτες, Εκδ. Εστίας, που δεν είναι άλλος απ' τους πολυτραγουδισμένους απ' τη δημοτική μούσα ηρωικούς θρύλους, όπως, για παράδειγμα, το Ζάλογγο, το Κούγκι και η Δέσπω, αλλά και την ίδια την καρδιά αυτού του πυρήνα, την εθνική δηλαδή συνείδηση των Σουλιωτών.

Για του λόγου το αληθές και πολύ ενδεικτικά, γιατί δεν μπορώ, λόγω χρόνου, να αναδείξω εκτενώς την εξαιρετική αποκατά-

σταση της ιστορικής αλήθειας από τον Γ.Κ., με πραγματικά ακλόνητη τεκμηρίωση:

Γράφει η Ψιμούλη για το Κούγκι: Ο Περραιβός ως εκ τούτου είναι ο δημιουργός του μυθικού προσώπου του Σαμουήλ και της αυτοπυρπόλησής του. Απ' αυτόν θα αντλήσουν οι μεταγενέστεροι ιστοριογράφοι και λογοτέχνες, αναπαράγοντας πιστά στο έργο τους την ηρωική αυτοθυσία του ιερομόναχου.

Ο Γ.Κ. παραθέτει όχι μία, αλλά τέσσερις αναφορές στο ιστορικό συμβάν, που προηγούνται εκείνης του Περραιβού: Η πρώτη από τον Πουκεβίλ το 1805, η δεύτερη απ' τον Μπαρτόλντυ επίσης το 1805, η τρίτη απ' τον Τζον Χομπχάουζ το 1813 και η τέταρτη απ' τον Χένρυ Χόλλαντ το 1814. Η ιστορία του Περραιβού κυκλοφόρησε το 1815. Τα σχόλια περιττεύουν.

Με την ίδια ακριβώς αποδομητική μεθοδολογία αποπειράται να πλήξει τον ιστορικό πυρήνα του ηρωϊκού θρύλου για τον χορό του Ζαλόγγου, αποδίδοντάς τον κι αυτόν στον Περραιβό.

Για να εισπράξει –όπως κι ο Αλέξης Πολίτης, που, επικεντρωνόμενος με παράξενα αμφισβητητική…εμμονή στο «χορό», επίσης επιδίδεται στη δική του επιστημονικοφανή αποδόμηση του ιστορικού γεγονότος– την τεκμηριωμένη αντίκρουση απ' τον Γ.Κ., που στηρίζεται σε ιστορικές αναφορές, για παράδειγμα, του Μπαρτόλντυ (1805) και του Χόλλαντ (1813), πάλι πριν απ' τον Περραιβό (1815), αλλά και στις ιστορικές μαρτυρίες του Ζερλέντη (1889) και του Λαμπρίδη (1890) κυρίως από κατοίκους της Καμαρίνας, του χωριού κάτω απ' το Ζάλογγο.

Γράφει, τέλος, η Ψιμούλη για τον θρύλο της Δέσπως: «Στη Ρινιάσα είχε εγκατασταθεί το γένος Γιώργου Μπότση… Εκεί συνέβη και το παραδιδόμενο, επίσης απ' τον Περραιβό, ολοκαύτωμα στον Πύργο του Δημουλά». Όχι και απ' τον Περραιβό, αλλά απ' τον Περραιβό μόνο.

Κι ο Γ.Κ. εύγλωττα αναφέρει τη μαρτυρία του Μπαρτόλντυ για το γεγονός (1805), αλλά και έναν άλλον αδιάψευστο μάρτυρα, το πασίγνωστο δημοτικό τραγούδι για τη Δέσπω, απ' τα διαμάντια της δημοτικής μούσας, που δημοσιεύτηκε απ' τον Φωριέλ το 1824. Η δημοτική μάλιστα μούσα, ας μου επιτραπεί η ιδιαίτερη αναφορά, ασύγκριτα πλούσια στην εξύμνηση των Σουλιωτών, δεν αποσιωπά τα «στίγματά» τους: «Ανάθεμά σε Μπότσαρη κι εσένα Κουτσονίκα – Τι γύρευες, Φώτο μ', στα Γιάννενα, στην πόρτα του Βεζύρη». Κάτι που συνηγορεί υπέρ της αυξημένης εγκυρότητας των μαρτυριών της, που συχνά μοιάζουν με πολεμικές ανταποκρίσεις. Σε κάθε όμως περίπτωση, είναι… ανιστόρητο, για να μη πω ύβρις, το να αποφαίνεσαι για το τι ήταν το Σούλι και οι Σουλιώτες χωρίς πρωτίστως να στηρίζεσαι στην ανεκτίμητη υμνητική κατάθεση του ίδιου του λαού της ευρύτερης περιοχής μέσα απ' τα δημοτικά τραγούδια του.

Πριν περάσω στο δεύτερο μέρος, θα ήθελα, προς αποφυγήν…παρεξηγήσεων, να τονίσω, συμφωνώντας και με ανάλογες επισημάνσεις του συγγραφέα, πως όχι μόνο δεν διαφωνώ, αν είναι δυνατόν, αλλά και θεωρώ επιστημονικώς επιβεβλημένη την απαλλαγή της ιστορίας μας από παγιδευτικά στερεότυπα, από μυθοπλασίες χωρίς ιστορικό αντίκρισμα, από σκόπιμα λάθη και στρεβλώσεις. Ακόμα και την απαλλαγή θρύλων με βεβαιωμένο ιστορικό αντίκρισμα από ακραίες υπερβολές και αναληθείς «επιδοτήσεις».

Μπροστά στην ιερότητα της ιστορικής αλήθειας δεν υπάρχουν οιωνδήποτε σκοπιμοτήτων «άβατα». Η τόσο πλούσια ιστορία μας, εξάλλου, δεν έχει ανάγκη από τέτοιες υπερβολές. Είναι όμως ανίερο, είναι βέβηλο, το να αποπειράσαι, με πρόσχημα την ανάδειξη της ιστορικής αλήθειας, να αποδομήσεις την ίδια την ιστορική αλήθεια, όπως με περίτεχνα αληθοφανή τρόπο πράττει η Ψιμούλη στην ιστορία της για το Σούλι και τους Σουλιώτες. Ποιος θα είχε αντίρρηση αν, με δεδομένο τον ιστορικό πυρήνα των θρύλων της ιστορίας των Σουλιωτών, όπου αυτός είναι μαρτυρημένος, προχωρούσε σε απαλλαγή τους ακόμα και από συγγνωστές σε τέτοιες περιπτώσεις εξιδανικευτικές «επιδοτήσεις» απ' τους μεταγενέστερους; Προφανώς κανείς. Δεν πρόκειται όμως περί αυτού, ούτε καν περί λάθους ή περί λαθών. Κι είναι ως προς αυτά αρκούντως αποκαλυπτικός και ευρύτερα διαφωτιστικός ο Γιώργος Καραμπελιάς.

β. Η αποδόμηση της ιστορίας μας

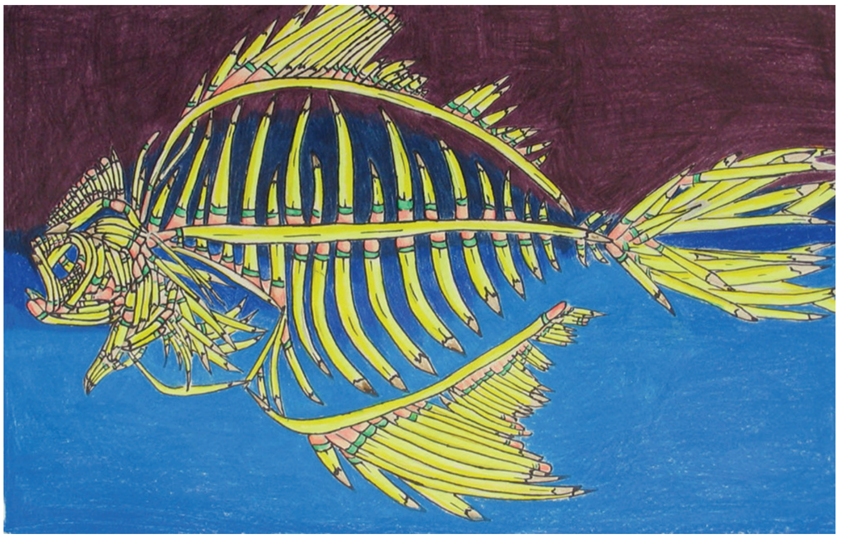
Ως προς το φαινόμενο της αποδόμησης της ιστορίας μας αλλά και παντός του ελληνικού, για το οποίο γράφει πολλά ο Γ.Κ., και με εξαιρετική θεμελίωση, ανιχνεύοντας διεισδυτικά την αφετηρία του και ανατέμνοντας με στοχαστική εμβρίθεια τον διαβρωτικό του ρόλο, θα προσθέσω πως είναι το κατεξοχήν «τοξικό» φαινόμενο της Μεταπολίτευσης, που απείλησε και απειλεί το ίδιο το πολιτιστικό κύτταρο της ελληνικής μας συλλογικότητας.

Ένα τοξικό φαινόμενο που συνδέεται με την ιδεολογική ηγεμονία, κορυφωμένη στη σημιτική περίοδο, του αποεθνοποιητικού πόλου της μεταπολιτευτικής πολιτικής και πολιτιστικής ευρύτερα και βαθύτερα ζωής, του «εθνοαποδομητικού ρεύματος» κατά Γ.Κ., πάντοτε υπό μανδύα αντιεθνικιστικό, εκσυγχρονιστικό, ευρωπαϊστικό και προοδευτικό, αλλά και υπό τη σκέπη μιας, ας μου επιτραπεί, λάϊτ Αριστεράς, ιδιοποιούμενης όλα τα παραπάνω πρόσημα.

Πρόκειται για τον πόλο μιας εθνικοφροσύνης απ' την ανάποδη, μιας αντεστραμμένης εθνικοφροσύνης, που, με πρόσχημα τα ακραία στερεότυπα της έτσι και αλλιώς προβληματικής «εθνικής ιδεολογίας», τα μετεμφυλιακά τραύματα απ' το «κράτος της Δεξιάς» και προπαντός τα πιο πρόσφατα απ' τη «χούντα της Ελλάδος των Ελλήνων Χριστιανών», διαμορφώθηκε τελικά ως πόλος αποδόμησης της ιστορίας μας, αλλά και με προοδευτικοφανή, ενίοτε και αριστεροφανή, αντίδραση προς παν τι το ελληνικό, με τον νεοταξικό κοσμοπολιτισμό και τον παρωχημένο (τριτοδιεθνικό) διεθνισμό να συναντιώνται στην ίδια αποδομητική κοίτη.

Για την οργανωμένη δράση αυτού του ρεύματος, για να μείνουμε στα μείζονα, η αυτονόητη αντίθεση στον εθνικισμό κατέληξε σε αντίθεση στο έθνος, η αντίθεση στον

εθνοκεντρισμό και στον ελληνοκεντρισμό σε αποεθνοποιητική και αποελληνοποιητική αντίληψη και στάση ζωής, όπως και η αντίθεση στην απλοϊκή, γραμμική εκδοχή της ιστορικής μας συνέχειας, στην άρνηση καθεαυτής της ιστορικής και πολιτιστικής μας συνέχειας, καθώς, σύμφωνα με τις αναμηρυκαστικά εισαχθείσες εθνογενετικές θεωρίες της νεωτερικότητας, το νέο ελληνικό έθνος είναι δημιούργημα του νέου ελληνικού κράτους.

Μια κατηγορία ιστορικών, πληθωριστικά και επί σκοπόν αυξημένη (δεκάδες μεταπτυχιακά και διδακτορικά στη λογική τους), οι της λεγόμενης δηλαδή «νέας ιστορίας», είναι αυτοί που πρωταγωνίστησαν και πρωταγωνιστούν στο έργο της «αποδόμησης» με προνομιακές προσβάσεις στα πανεπιστήμια και στα μεγάλα Μ.Μ.Ε. Όλοι αυτοί, αρνούμενοι, τάχατες, την ιδεολογική χρήση της ιστορίας, επιδίδονται στην πλέον ιδεολογηματική κατάχρησή της, με τις «νεωτερικής» και προπαντός «νεοταξικής» κοπής προδεσμεύσεις στις οποίες και υποτάσσουν αυτά που γράφουν. Όπως επίσης επιδίδονται και σε ιδεολογική τρομοκρατία, ενοχοποιώντας ως κρυπτοεθνικιστικές ή και εθνικιστικές τις όποιες αντίθετες προς τις δικές τους απόψεις. Ακόμα και λέξεις κατέστησαν ύποπτως ένοχες, όπως, για παράδειγμα, η πατρίδα και ο πατριωτισμός.

Δεν θα επεκταθώ, πιστεύοντας πως έχουμε επ' αυτού συνεννοηθεί αρκούντως, θα ήθελα απλώς να τονίσω, ως γέφυρα και προς το τρίτο μέρος της παρέμβασής μου, πως ο ιδεολογικά κυρίαρχος αυτός πόλος είναι η μία όψη του κάλπικου νομίσματος της Μεταπολίτευσης. Γιατί υπάρχει και η άλλη όψη του, με τον πολύ γνώριμο σ' εμάς εθνικιστικό πόλο, τον επικίνδυνο ρόλο του οποίου καθόλου δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε και να υποτιμάμε. Τουναντίον, θα έλεγα. Απαιτείται και προς αυτή την κατεύθυνση ποιοτική ενίσχυση του θεωρητικού μας λόγου, καθώς η επιδεινούμενη, εδώ και παγκοσμίως, κρίση, είναι το καλύτερο εκκολαπτήριο για τα…ωά του.

γ. Η διεμβόλιση του διπόλου εθνικισμού – αποεθνοποίησης

Θεωρώντας εξαιρετική την αντίκρουση της αποδομητικής απόπειρας της Ψιμούλη απ' τον Γ.Κ., με πειστική, όπως ήδη είπα, νηφαλιότητα, κι ακόμα πιο εξαιρετική τη θεωρητική βάση και πλαισίωσή της, όπου προέχει η απογύμνωση της «αποδομητικής σχολής», ή, καλύτερα, του αποεθνοποιητικού πόλου γενικότερα, αλλά και η αποτελεσματική συνακόλουθα αποθεμελίωση της ιδεολογικής του κυριαρχίας, θα ήθελα, ευκαιρίας δοθείσης, να τονίσω:

Πρώτον, την ανάγκη της περαιτέρω εμβάθυνσης και ενίσχυσης της προειρημένης θεωρητικής βάσης, σε μία όμως κατεύθυνση διαλεκτικής διεμβόλισης του νοσηρού και παγιδευτικού μεταπολιτευτικού διπόλου: εθνικισμός–αποεθνοποίηση (ή εθνομηδενισμός), με όλες τις συνδηλώσεις και τα «συμπαρομαρτούντα» τους. Όχι «εμείς» κι εκείνοι, αλλά εμείς απέναντι σε «εκείνους» και στους «άλλους», απέναντι δηλαδή και στους δύο πόλους, όπου ο ένας είναι το ιδεολογικό άλλοθι και η ιδεολογική δικαίωση του άλλου.

Δεύτερον, την ανάγκη ενός ουσιαστικά επικαιροποιημένου επανορισμού των πολιτιστικών μας συντεταγμένων, προφανώς όχι με όρους ελλαδικούς αλλά με όρους ελληνισμού, που είναι και θεμελιώδης προϋπόθεση για τη διασφάλιση της ίδιας της ελλαδικής υπόστασης. Κι αυτό γιατί η χρεοκοπία της Μεταπολίτευσης καθιστά, μεταξύ πολλών άλλων, προφανή πια την πολιτιστική μας σύγχυση και μαζί της τη στρατηγική αμηχανία της Ελλάδος και του ελληνισμού, συνδηλώνοντας τα αδιέξοδα και του εθνικιστικού και του αποεθνοποιητικού πόλου σε όλες τους τις εκδοχές. Άρα αναδεικνύει ως μείζονα προτεραιότητα τη χάραξη εμπνευσμένης και μακράς πνοής πολιτιστικής στρατηγικής, που θα αποτελέσει και τη στέρεη βάση για τη χάραξη μιας επίσης εμπνευσμένης και μακράς πνοής εθνικής στρατηγικής σε τούτο το πολύ κρίσιμο, ύπουλο και ύποπτο για τον τόπο μας σταυροδρόμι των καιρών. Εννοώ μια αναθεμελιωτική, ανορθωτική και αναγεννητική στρατηγική που θα μας βοηθήσει να βγούμε σε μετατροϊκανό ξέφωτο και να ανοίξουμε στέρεο βηματισμό στην ανηφοριά του 21ου αιώνα. Είναι, νομίζω, εδώ που φτάσαμε, ο εκ των ων ουκ άνευ όρος για να ανακτήσουμε τη χαμένη εθνική μας αξιοπρέπεια και να έχουμε πρόσωπο να εορτάσουμε μετά από μια περίπου δεκαετία τα διακόσια χρόνια απ' την Επανάσταση του 1821.

Ελπίζοντας πως οι αναγωγικές σκέψεις του δεύτερου και τρίτου μέρους δεν παραβίασαν τους κανόνες παρουσίασης βιβλίου, αλλά ανοίγουν, με βάση το βιβλίο, αν όχι και με τη γενικότερη θεωρητική συνεισφορά του Γ.Κ., έναν μεγάλο διάλογο που πρέπει ήδη να είχαμε αρχίσει κάποια χρόνια πριν, έναν μεγάλο διάλογο για όλα αυτά που μας οδήγησαν στη σημερινή στρατηγική αμηχανία και προπαντός για τους στρατηγικούς όρους, πρωτίστως τους πολιτιστικούς, για να βγούμε απ' αυτή την αμηχανία ως Ελλάδα και ελληνισμός, θέλω να αποδώσω τα εύσημα στον διανοούμενο Γ.Κ., γιατί αυτός κάνει με το παραπάνω το χρέος του και στο πεδίο της μαχητικής αντίκρουσης των αποδομιστών, όπως με τη μελέτη που παρουσιάζουμε, αλλά και στο πεδίο της διαμόρφωσης μιας σύγχρονης και με προοπτική θεώρησης και θεωρίας ελληνισμού στους καιρούς μας.

κρείττον σιγάν

του **Γιώργου Καραμπελιά**

Η κυρία Ψιμούλη, αρχικώς, προσπάθησε να αποφύγει οποιαδήποτε απάντηση σε όσα παραθέτω στο βιβλίο μου, *Συνωστισμένες στο Ζάλογγο*[1], για τις ανακρίβειες, τις αποσιωπήσεις και τα ψεύδη που περιέχονται στο βιβλίο της, *Σούλι και Σουλιώτες*[2]. Ήλπιζε πως η μελέτη μου θα περνούσε απαρατήρητη και έτσι θα απέφευγε μια δημόσια αντιπαράθεση, που μόνο καλό δεν θα μπορούσε να της κάνει.

Η μελέτη μου, ωστόσο, γνώρισε, μέσα σε τρεις μήνες από την έκδοσή της, σημαντική κυκλοφορία. Μια κυκλοφορία που συναρτάται τόσο με την αντίδραση έναντι της ύβρεως που είχε διαπράξει η κ. Ψιμούλη και άλλοι εθνοαποδομιστές ιστορικοί, όσο, πιστεύω, και με την επιστημονική επάρκεια της απόπειράς μου και το αποδεικτικό υλικό που παραθέτω.

Το αποτέλεσμα ήταν να παρατηρηθεί μια αυξημένη ζήτηση για παρουσίαση του βιβλίου σε πολλές πόλεις, από φορείς εγνωσμένου κύρους και σοβαρότητας –η Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών στα Γιάννενα, ή η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών στη Θεσσαλονίκη, δήμοι πόλεων όπως των Λαρισαίων– ενώ μεταξύ εκείνων που ανέλαβαν να το παρουσιάσουν περιλαμβάνονται διανοούμενοι και ακαδημαϊκοί αδιαφιλονίκητης αξίας και κύρους. Τέλος, άρχισαν να εμφανίζονται και βιβλιοπαρουσιάσεις και βιβλιοκρισίες του βιβλίου σε εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας της Αθήνας και της υπόλοιπης Ελλάδας (*Καθημερινή, Αγγελιοφόρος, Ποντίκι* κ.λπ.)

Για μένα, όμως, σημαντικότερη –και πολυτιμότερη– ένδειξη αυτής της αποδοχής υπήρξε το γεγονός ότι αγκαλιάστηκε από μεγάλο μέρος των ίδιων των απογόνων των Σουλιωτών, που έφεραν βαρέως τις ύβρεις που είχε εκτοξεύσει η κ. Ψιμούλη εναντίον των προγόνων τους και της ιστορικής αλήθειας…, παρεμπιπτόντως.

Έτσι η τακτική της αποσιώπησης κατέστη αναποτελεσματική και εξέθετε την ίδια τη συγγραφέα του επικρινόμενου πονήματος, και μάλιστα έναντι των ομοτέχνων της, «επαγγελματιών ιστορικών», ορισμένοι από τους οποίους ευθύνονται για σημαντικά ακαδημαϊκά ολισθήματα[3]:

Είναι προφανές ότι, μετά τις ιδεολογικές ήττες που έχει υποστεί ο χώρος των αποδομητών και εθνομηδενιστών ιστορικών –με την περίπτωση της κ. Ρεπούση και του «συνωστισμού» των Ελλήνων στην προκυμαία της Σμύρνης–, η ανακίνηση ενός νέου ζητήματος, παρόμοιας ή και μεγαλύτερης συναισθηματικής φόρτισης, όπως ο «συνωστισμός» των Σουλιωτισσών στους κρημνούς του Ζαλόγγου, δεν θα γινόταν αποδεκτή ευμενώς από τον «χώρο» των ομοϊδεατών της. Όταν μάλιστα η κριτική στην κ. Ψιμούλη δεν εδράζεται πρωταρχικά στις ιδεολογικές της αγκυλώσεις αλλά στις επιστημονικές της αταθαλίες. Έτσι, η κ. Ψιμούλη έθετε εν κινδύνω ολόκληρο τον εθνο-αποδομητικό χώρο, ο οποίος ένα βασικό επιχείρημα έχει να αντιτάξει έναντι των επικριτών του, τη δήθεν «επιστημονικότητά» του.

Ας θυμηθούμε τη διαμάχη για το βιβλίο της κ. Ρεπούση, όπου το κύριο επιχείρημα των υποστηρικτών της ήταν πως από τη μία πλευρά βρίσκονται οι «επιστήμονες» και από την άλλη ο «χύδην όχλος», οι housewives. Τότε η καθηγήτρια κ. Χριστίνα Κουλούρη, η οποία συμμετείχε ενεργά στη μεγάλη διαμάχη για τα βιβλία της ιστορίας ως υπερασπίστρια της κ. Ρεπούση και της νέας ιστορίας, υπήρξε εκείνη που επινόησε τον σχετικό υποτιμητικό όρο για να χαρακτηρίσει τους αντιπάλους των αποδομητών ιστορικών. Έγραφε σχετικά ο Νίκος Βεντούρας:

> Έτσι η Χριστίνα Κουλούρη, η οποία κόπτεται για τη συμβολή των νέων βιβλίων «στη διαμόρφωση υπεύθυνων πολιτών με κριτική σκέψη, ικανών να αντισταθούν σε απόπειρες χειραγώγησής τους, από όπου και αν προέρχονται», γράφει ανερυθρίαστα ότι «είναι προφανές από το ίδιο το κείμενο ότι δεν είναι δυνατόν η “housewife” (sic) ή ο εργάτης από τη Γερμανία, που εμφανίζονται να υπογράφουν, να έχουν διαβάσει το βιβλίο και να έχουν διαμορφώσει άποψη περί της επιστημονικής και παιδαγωγικής του εγκυρότητας»[4].

[1] Γιώργος Καραμπελιάς, *Συνωστισμένες στο Ζάλογγο. Οι Σουλιώτες, ο Αλή πασάς, και η αποδόμηση της ιστορίας*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2011.

[2] Βάσω Ψιμούλη, *Σούλι και Σουλιώτες*, Εστία, Αθήνα [4]2006.

[3] Πράγματι, όχι μόνο δεν επεσήμαναν, επί δεκαπέντε χρόνια, τα καταφανή σφάλματα του βιβλίου της κ. Ψιμούλη, αλλά κάποιοι συμμετείχαν σε επιτροπές κρίσεως του βιβλίου της ως διδακτορικού πονήματος.

[4] Βλ Νίκος Βεντούρας «Ο βαθμός μηδέν του

Βέβαια, όταν οι housewives και οι εργάτες, δηλαδή ο «χύδην όχλος», για τον οποίο κόπτονται όλοι οι «προοδευτικοί ιστορικοί, συνεπικουρήθηκαν και από την Ακαδημία Αθηνών, που υπέδειξε δεκάδες σφαλμάτων στο πόνημα της κ. Ρεπούση, η μάχη είχε χαθεί και από τις «δύο πλευρές του λόφου», και εκείνη του λαϊκού αισθήματος και εκείνη της επιστημονικής εγκυρότητας.

Δεδομένου λοιπόν ότι επλήγη αυτή ακριβώς η υποτιθέμενη επιστημονική εγκυρότητα με την παράθεση των μυθοπλασιών της κ. Ψ., ενώ παράλληλα το ζήτημα είχε αρχίσει να κοινολογείται ευρύτερα, κατέστη πλέον αδύνατη η αποσιώπηση. Έπρεπε να επιλεγεί μια λύση που να «τετραγωνίζει» τον κύκλο. Και να υπάρξει μια κάποια «απάντηση», αναγκαία έναντι των ακαδημαϊκών φίλων και ομοϊδεατών, και ταυτόχρονα αυτή η «απάντηση» να μείνει περιορισμένη σε στενούς κύκλους. Πράγματι, μια ευρύτερη δημοσιοποίηση θα κινδύνευε να πυροδοτήσει μία διαμάχη στα ΜΜΕ ή το διαδίκτυο, από την οποία η κ. Ψ. δεν μπορούσε παρά να βγει χαμένη και παρεμπιπτόντως να προκαλέσει μεγαλύτερο πλήγμα στον χώρο της. Έτσι επιλέχθηκε η τακτική μιας σχετικά καθυστερημένης «απάντησης» –τρεις μήνες μετά την κυκλοφορία του βιβλίου μου– και ταυτόχρονα σε ένα έντυπο περιορισμένης κυκλοφορίας, που απευθύνεται προνομιακά στον ιδεολογικό «χώρο» της συγγραφέως[5].

πολιτικού διαλόγου» εφ. *Ρήξη* τχ. 6, 2007.

[5] Βλ. Βάσω Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», *The Books' Journal*, τχ. 17, Μάρτιος 2012, σσ. 70-73.

Ωστόσο, επειδή και αυτή η «απάντηση» δεν συνιστά κάποιο αυτοκριτικό βήμα της, έστω δειλό, αλλά μία ακόμα προσπάθεια να δικαιολογήσει τα αδικαιολόγητα, καταφεύγοντας σε νέες υπεκφυγές, ανακρίβειες και κατάφωρα ψεύδη, ενώ αποφεύγει κάθε συζήτηση επί της ουσίας, μας υποχρεώνει σε ένα νέο κείμενο, που ελπίζω πως θα κλείσει οριστικά αυτή τη συζήτηση.

Η «εμμονή» με τον Φώτο

Θα εισέλθω στη διαμάχη επικεντρώνοντας στην ουσία των επιδίκων ζητημάτων, in medias res – όπως θα έλεγαν και οι «επαγγελματίες» (sic) ιστορικοί.

Σε ό,τι αφορά στη λαθροχειρία της παράθεσης μιας επιστολής την οποία υπογράφει ο… Φώτος Τζαβέλας ως δήθεν απευθυνόμενη εναντίον του, η κ. Ψ., στην «απάντησή» της, προσπαθεί να την παρουσιάσει ως απλή «αβλεψία», συνέπεια της «επίμοχθης» προσπάθειάς της:

> Η προσπάθεια για τη συλλογή του πραγματολογικού υλικού, της επεξεργασία του, συγγραφής της διατριβής και της πρώτης έκδοσης σε βιβλίο, [ ] υπήρξε επίμοχθη και μακρόχρονη, αφού κράτησε δέκα χρόνια. Στη διάρκειά της, φυσικό ήταν να προκύψουν κάποιες αβλεψίες. Όπως για παράδειγμα, η αναφορά στην επιστολή που παραθέτω στις σσ. 406-408, του Φώτου Τζαβέλα, ως του πιθανού καπετάνιου συνομιλητή με τις αρχές της Επτανήσου Πολιτείας «δια να πουλιση τον τοπον μας και ναρθι αφτου». […] Η αναφορά στον Φώτο Τζαβέλα, ως πιθανού καπετάνιου που διαπραγματεύεται την αποχώρηση του από το Σούλι για να μεταβεί στα Επτάνησα, αναφέρεται ήδη από τη ΒΨ με ερωτηματικό, αλλά οπωσδήποτε πρόκειται για μια αβλεψία που έπρεπε να είχε αποφευχθεί, αφού την επιστολή την υπογράφει, μεταξύ άλλων, και ο Φώτος Τζαβέλας. [ ] Αβλεψίες ή περιστασιακά λάθη μπορεί να προκύψουν στο έργο κάθε δημιουργού, αρκεί βέβαια να μη διαταράσσουν και να μην ανατρέπουν τη λογική συνοχή και τα συμπεράσματα του έργου[6].

Θυμίζω πώς είχα αναφερθεί στα σχετικό ζήτημα, στο βιβλίο μου, ως ακολούθως:

[6] Βλ. Β. Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», ό.π., σσ. 72-73.

> … στην πρώτη επιστολή τους, καλούν ταυτόχρονα τις αρχές της Πολιτείας να εμποδίσουν έναν «καπετανό» τους που «δουλέβη δια να πουλίση τον τόπον μας ναρθι αυτού». Μόνο εικασίες μπορούν να γίνουν για την ταυτότητα αυτού του «καπετάνου» και τη χρονολόγηση της επιστολής[7]. Ο Απ. Βακαλόπουλος, ακολουθώντας τον εκδότη της επιστολής, Δ. Σάρρο, υποθέτει ότι η αχρονολόγητη επιστολή αναφέρεται στον Γ. Μπότσαρη και χρονολογείται γύρω στο 1799-1800[8], ενώ η Ψιμούλη την χρονολογεί τρία χρόνια μετά.
>
> Επί πλέον, εντελώς αδικαιολόγητα, θεωρεί πως αναφέρεται στον Φ. Τζαβέλα (ό.π., σ. 407-408). Πώς όμως είναι δυνατόν να συμβαίνει κάτι τέτοιο όταν την επιστολή υπογράφει [ ] και ο… ίδιος ο καταγγελλόμενος, ο «Φοτο Τζαβελας»; []…ένα τέτοιο ατόπημα μπορεί να ερμηνευτεί μόνο με βάση τις ιδεολογικές εμμονές της συγγραφέως[9].

Όπως μπορεί να διαπιστώσει ο αναγνώστης, είχα αναφερθεί στο θέμα με μάλλον ήπιους τόνους. Αν η κ. Ψ. ήταν απλώς μια ιστορικός και αν δεν είχε κατασκευάσει ένα βιβλίο με αποκλειστικό στόχο να αποδομήσει συστηματικά κάθε ηρωική σουλιώτικη φυσιογνωμία ή συμβάν, θα μπορούσε ένας καλοπροαίρετος αναγνώστης να δεχθεί τις δικαιολογίες της περί «αβλεψίας». Δεδομένου όμως ότι το βιβλίο της είναι μια μηχανή κατασυκοφάντησης των Σουλιωτών και επικεντρώνεται με ιδιαίτερη επιμονή στον Φώτο Τζαβέλα, είμαστε υποχρεωμένοι να εξετάσουμε ενδελεχέστερα αυτή την «αβλεψία». Το ερώτημα για την «αβλεψία» της πρέπει να τεθεί με όρους ποινικού δικαστηρίου, cui bono? Ας θυμηθούμε πως παρουσιάζει το σχετικό ζήτημα στο βιβλίο της:

> Αχρονολόγητη επιστολή Σουλιωτών, δημοσιευμένη από τον Δ.Μ. Σάρρο, η οποία εκτιμάμε ότι εγράφη γύρω στα τέλη του 1802 με 1803, είναι αποκαλυπτική των σχέσεων Σουλιωτών και Παργίων· είναι ενδεικτική επίσης της διάβρωσης του εσωτερικού μετώπου των Σουλιωτών λόγω διασπαστικών κινήσεων των καπετάνιων τους. [σημ. 321. Δ.Μ. Σάρρος, 1927, σ. 267 κ.έ. Ο Δ. Σάρρος χρονολογεί την επιστολή το έτος 1799. [ ]

[7] Βλ. Βλ. Δημ. Σάρρου «Γράμματα αναφερόμενα εις τους αγώνας του Σουλίου και της Πάργης», *Ηπειρωτικά Χρονικά 2* (1927), σσ. 273-275.

[8] Βλ. Απ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του νέου ελληνισμού*, τ. Δ΄, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 621.

[9] Γ. Καραμπελιάς, *Συνωστισμένες…*, ό.π., σσ. 86-87.

> Την επιστολή υπογράφουν οι Σουλιώτες καπετάνιοι: Κουτσονίκας, Δήμος Δράκος, Τούσας Ζέρβας, Κόκας Νταγκλής, Γιαννάκης Σέχος και ο Φώτος Τζαβέλας. Επομένως οι διαπραγματεύσεις του Φώτου με τον Αλή στα Ιωάννινα, πρέπει να ξεκίνησαν την άνοιξη του 1803.][10]

Συνεχίζει δε, μετά από μία σελίδα:

> Η καταγγελία εναντίον των Παργίων συνοδεύεται και από δεύτερη καταγγελία εναντίον, αυτή τη φορά, των διασπαστικών κινήσεων Σουλιώτη καπετάνιου. Ο τελευταίος, ο οποίος δεν κατονομάζεται, σκοπεύει να συνθηκολογήσει με τον πασά και να αποχωρήσει στα Επτάνησα. Πιθανή αναφορά στον Φώτο Τζαβέλα, ο οποίος την ίδια εποχή –αρχές 1803– προβαίνει σε διαπραγματεύσεις με τον πασά στα Ιωάννινα[11].

Να γιατί η ιστορικός μας επιμένει να χρονολογεί την επιστολή στα 1803· διότι, στα 1799-1800, όταν, σύμφωνα με τον εκδότη των επιστολών Δ. Σάρρο και τον Απ. Βακαλόπουλο, είχε πιθανότατα γραφεί η επιστολή των Σουλιωτών, δεν μπορούσε να αναφέρεται στον Φώτο Τζαβέλα. Προφανώς δε, ένας από τους λόγους που ο Σάρρος και ο Βακαλόπουλος χρονολογούν την επιστολή στα 1799-1800, είναι διότι –αποκλειομένου του Φώτου Τζαβέλα, που υπογράφει την επιστολή– υποθέτουν βάσιμα πως αναφέρεται στον Γιώργη Μπότζαρη που, εκείνη την εποχή, το 1799, είχε όντως προβεί σε συνεννοήσεις με τον Αλή. Αν, «**ξεχνώντας**» την υπογραφή του Φώτου, όπως κάνει η Β.Ψ., μεταθέσουμε τη χρονολογία της στα 1803, που αρχίζει όντως διαπραγματεύσεις με τον Αλή ο Φώτος, τότε έχουμε κατασκευάσει το ζητούμενο[12]!

Την προκατάληψή της εναντίον του Φώτου Τζαβέλα μαρτυρούν και άλλες κατασκευές του βιβλίου της. Η σημαντικότερη, όπως κατέδειξα, είναι εκείνη που θέλει τον Φώτο Τζαβέλα να είναι ο αυτουργός της ανατίναξης της Αγίας Παρασκευής, στο Κούγκι. Στο βιβλίο μου επεσήμαινα πως η περιβόητη «θύμηση της Σέλιανης», πάνω στην οποία η κ. Ψιμούλη και άλλοι στηρίζουν τους ισχυρισμούς τους, ότι ο Φώτος Τζαβέλας ήταν ο αυτουργός της ανατίναξης του Κουγκίου, είναι τουλάχιστον αναξιόπιστη, διότι αναφέρει πως αυτό το γεγονός συνέβη στις **3 Δεκεμβρίου** ή ακόμα και προγενέστερα[13]. Όμως, γνωρίζουμε πως η ανατίναξη συνέβη στις **16 Δεκεμβρίου,** δηλαδή 13 ημέρες μετά. Και αυτή την προφανή αντίφαση η Β.Ψ. την είχε αποκρύψει. Ιδού πως προσπαθεί να «απαντήσει»:

> Επίσης, φαίνεται πως [ο Γ.Κ.] μάλλον δεν έχει κάνει ορθή ανάγνωση της ενθύμησης στο χωριό Σέλιανη της Σωπικής, στην οποία γίνεται αναφορά της ημερομηνίας κατάληψης του Σουλίου από τον Αλή πασά, που είχε σαν συνέπεια τη μετέπειτα ανατίναξη στο Κούγκι: «1803: δεκεμβρίου: 3: θύμησι όντας επήρε το σούλη ο βεζήρ αλή πασας τότες (υπ. δική μου) είχε στηλμένον και τον ζήσου τον υιόν του κυρ πα' ιωάννου οικονόμου»[14].

Πρόκειται για μία χονδροειδή απόπειρα εξαπάτησης. Επισωρεύοντας στην αποσιώπηση το ανενδοίαστο ψεύδος, υποστηρίζει ότι η 3 Δεκεμβρίου αποτελεί την… ημερομηνία κατάληψης του Σουλίου από τον Αλή – αυτή όμως είχε πραγματοποιηθεί τον… **Σεπτέμβριο** μήνα (25 έως 27)! Όσο για τις 3 Δεκεμβρίου, δεν είχε συμβεί κυριολεκτικώς «τίποτε» ιδιαίτερο· η Κιάφα καταλαμβάνεται στις 7 Δεκεμβρίου και το Κιούγκι στις 16. Και όμως, με απόλυτη περιφρόνηση προς τους αναγνώστες, δίνει μια παντελώς ψευδή πληροφορία προκειμένου να καλύψει τη λαθροχειρία της χρήσης της περιβόητης θύμησης ως τεκμηρίου για την ενοχή του Φώτου!

Αλλά η παραμόρφωση των ιστορικών δεδομένων, ιδιαίτερα ως προς τον Φώτο Τζαβέλα, συνάγεται και από τις εκκωφαντικές αποσιωπήσεις της. Μία από αυτές αφορά σε κάτι που συνέβη στις… 4 Δεκεμβρίου (sic), δηλαδή την τελευταία επιστολή του Φώτου στον Αλή, την οποία και παραθέτει ο Περραιβός:

> Μὴ στοχασθῇς ὅτι θέλει μ' εὕρῃς δειλὸν καὶ μικρόψυχον ἐπειδὴ ἔχεις τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ παιδία εἰς χεῖρας σου. Ἡ περίστασις τῆς Πατρίδος μου μὲ κάνει νὰ μὴ στοχασθῶ οὔτε γυναῖκα οὔτε παιδία. Εἶσαι ἐξουσιαστὴς νὰ τοὺς κάμῃς ὅ,τι καὶ ὅπως θέλεις· ἐγὼ ὅμως μὲ ὅλην μου τὴν γενεάν, κι' ὅσους ἄλλους συμπατριώτας ἔχω μαζὺ μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ σοὶ παραδώσωμεν τ' ἅρματα[15].

Και όμως αυτή τη βαρυσήμαντη επιστολή, η οποία αποκαλύπτει το φρόνημα του Τζαβέλα, ενώ φωτίζει και την πορεία των γεγονότων, η Ψιμούλη την αποσιωπά εντελώς –έστω και για να την αμφισβητήσει, όπως κάνουν άλλοι– και ποιεί τη νήσσα και στην «απάντησή» της, παρότι την είχα προκαλέσει επισημαίνοντας τη σιωπή της.

Αλλά τα ψεύδη διαδέχονται με καταιγιστικό ρυθμό το ένα το άλλο. Γράφει, αναφερόμενη σε δημοτικό τραγούδι που στηλίτευε τον Φώτο για τη συνεργασία του με τον Αλή, στην τελευταία περίοδο της πολιορκίας του Σουλίου:

> Τί χάλεβες Φώτο μ'ς τα Γιάννινα'ς την Πόρτα του Βεζύρη; / και επρόδωκες τον τόπον σου και το καϋμένο Σούλη». Αλλά και στο αλβανόφωνο δημοτικό τραγούδι, … Και τα δύο αυτά δημοτικά τραγούδια,

[10] Βλ Β. Ψιμούλη, *Σούλι...*, ό.π., σ. 407.

[11] Βλ Β. Ψιμούλη, *Σούλι...*, ό.π., σ. 408-409.

[12] Δεν θέλω να εισέλθω στο ζήτημα της χρονολόγησης της επιστολής. Το ότι μοιάζει μάλλον να έχουν δίκιο οι Σάρρος-Βακαλόπουλος δεν συνιστά απόδειξη. Απλώς αναφέρομαι στα κίνητρα της Ψ. για την επιμονή της στα 1803! Εξάλλου, ένας ακόμα λόγος που ίσως συνηγορεί υπέρ της πρώτης εκδοχής είναι το ότι η επιστολή απευθύνεται στον πρόεδρο της Επτανήσου Πολιτείας, Σπυρίδωνα Θεοτόκη. Ο Θεοτόκης πέθανε τον Νοέμβριο του 1803 σε ηλικία 82 ετών, και μέχρι το 1802 ασκούσε πλήρως τα καθήκοντά του. Ωστόσο, μετά τον Αύγουστο του 1802, ουσιαστικός κυβερνήτης της Πολιτείας έχει αναδειχθεί ο Ρώσος αρμοστής Γεώργιος Μοτσενίγος, που εστάλη από τον τσάρο Αλέξανδρο στην Κέρκυρα, για να επαναφέρει τη διασαλευμένη τάξη. Αυτός αναλαμβάνει πλέον και τη διαχείριση του «σουλιωτικού» ζητήματος και τις επαφές με τους Παργίους και τους Σουλιώτες.

[13] Αν, δηλαδή, το «3 Δεκεμβρίου» αναφέρεται στην ημερομηνία αναγραφής της θύμησης, σε μια περιοχή που βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από το Σούλι.

[14] Βλ. Β. Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», *ό.π.*, σ. 72.

[15] Χριστόφορος Περραιβός, *Ιστορία Σουλίου και Πάργας*, Βενετία 1815, τ. Β΄, σ. 30.

που απηχούν βέβαια τη συλλογική μνήμη, ο ΓΚ δεν τα θυμάται ή φροντίζει να τα αποσιωπήσει, αν και περιέχονται στο βιβλίο της ΒΨ (σσ. 406 και 451) [16].

Και όμως, στο βιβλίο του Γ.Κ., στη σελίδα 122, διαβάζουμε:

> Αμέσως μετά, θα αρχίσει και αυτός [ο Φώτος] διαπραγματεύσεις με τον Βεζύρη και η λαϊκή μούσα, αδέκαστη, θα τον επικρίνει σκληρά γι' αυτή την έσχατη συνθηκολόγηση:
>
> Τί γύρευες Φῶτο μ' στὰ Γιάννινα, στὴν πόρτα τοῦ Βεζύρη / Καὶ πρόδωκες τὸν τόπο σου καὶ τὸ καημένο Σούλι; [17]

Ώστε, λοιπόν, «δεν θυμάμαι» ή «αποσιωπώ» το δημοτικό τραγούδι που **περιλαμβάνω** στο βιβλίο μου! Η Ψ. προσπαθεί να περάσει την εντύπωση στον προκατειλημμένο ή επιπόλαιο αναγνώστη, πως μπορεί η ίδια να κατασυκοφαντεί τον Φώτο, αλλά και ο Γ.Κ. μάλλον τον αγιογραφεί! Όσο για την αλήθεια, ποιος νοιάζεται!

Εν τούτοις, αυτή η ιδιαίτερη εμμονή της Β.Ψ. στον Φώτο Τζαβέλα και τη συκοφάντησή του –εκτός και αν ερμηνευθεί με ψυχαναλυτικούς όρους, οπότε θα πρέπει να καλέσουμε ως ειδικό τον Αλέξη Πολίτη– απαιτεί κάποια εξήγηση.

Και αυτή δεν είναι άλλη από τον ιδιαίτερο ρόλο του στη διαμάχη με τον Αλή πασά, ήδη από τα νεανικά του χρόνια, και την αχλύ του μύθου και του ηρωισμού που τον περιβάλλει. Πράγματι, ο Φώτος αναδεικνύεται στο προσκήνιο της σουλιώτικης ιστορίας από το 1792, όταν ήταν όμηρος στα χέρια του Αλή· γι' αυτόν γράφτηκε η περιβόητη επιστολή του πατέρα του, Λάμπρου, στον Αλή πασά, το 1792, με την οποία είχαν ανατραφεί όλες οι παλαιότερες γενιές και όλα τα παιδάκια από το δημοτικό σχολείο:

> ….Ο υιος μοῦ θελει αποθανει εγὼ όμως απέλπιστως θελω τον εκδικεισω πριν να ἀποθάνω. [ ] Εαν ὁ υιος μου νέος καθὼς ἦναι δεν μενει ευχαριστημένος να θυσιαστὴ δια τὴν πατριδα του, αυτὸς δεν ἦναι ἄξιος να ζηση κ' να εγνωριζεται ὡς υιος μου. Προχόρησε άπιστε ειμαι ανυπομονος να εκδικηθω.
>
> Εγὼ ο ομοσμένος εχθρος σοῦ, Καπιτάν Τζιαβέλλας

Έκτοτε, ο Φώτος πρωτοστατεί, μέχρι την Άνοιξη του 1803, στην αντίσταση των Σουλιωτών. Μόνο όταν αυτοί υποκύπτουν στον εκβιασμό του Αλή και υποχρεώνονται να τον «εξορίσουν» από το Σούλι, τότε –έχοντας πειστεί και από ορισμένους ιερωμένους που χρησιμοποίησε ο Αλής, δεδομένου ότι ο Φώτος ήταν ιδιαίτερα πιστός– συνθηκολογεί. Ο Τεπελενλής τον κρατάει όμηρο στα Γιάννενα και τον αφήνει ελεύθερο τον Νοέμβριο, αφού είχε πάρει ως ομήρους τη γυναίκα και τα παιδιά του. Σε αυτή την περίοδο αναφέρεται και το δημοτικό τραγούδι που τον επικρίνει σκληρά. Η κ. Ψ., επιθυμώντας διακαώς την «αποδόμηση» του Σουλίου, είναι «υποχρεωμένη» να μειώσει ή να συκοφαντήσει το Ζάλογγο, τον Φώτο Τζαβέλα και τον Σαμουήλ. Τα κάνει και τα τρία.

«Επιστημονικό» (;) θράσος

Το θράσος αποτελεί αναγκαίο εφόδιο όσων παραχαράσσουν νομίσματα ή την… ιστορία. Και χρειάζεται όντως θράσος χιλίων πιθήκων για να μεταβληθεί η παραχάραξη μιας ιστορικής πηγής, την οποία αποκαλύπτω στο πόνημά της κ. Ψ., σε αφορμή αιτιάσεων εναντίον μου για ατελή μελέτη της… βιβλιογραφίας! Διαβάζουμε στην απάντησή της:

> Αν [ο ΓΚ] έψαχνε συστηματικά τη βιβλιογραφία, θα ανακάλυπτε στην α΄ έκδοση του βιβλίου του Γκριγκόρι Λ. Ἂρς, Η Αλβανία και η Ήπειρος κατά τα τέλη του 18ου -αρχάς του 19ου αιώνος, μετάφραση εκ του ρωσικού, Μόσχα 1963 –με την οποία **κυρίως δούλεψα** (υπογρ. Γ.Κ.) και αναφέρω και στη βιβλιογραφία– τη λέξη «μηνιαίος» φόρος στη σ. 165, σημείωση 25 της εν λόγω μετάφρασης. Πράγματι, στην οριστική έκδοση του βιβλίου του Γκριγκόρι Λ. Αρς –εκδόσεις Gutenberg, 1994– δεν υπάρχει η λέξη «μηνιαίος», αλλά εγώ είχα ήδη δουλέψει με τη δακτυλόγραφη πρώτη μετάφραση. Κατά συνέπεια, τη λέξη «μηνιαίος» δεν την επινόησα αυθαιρέτως, όπως περιχαρής σπεύδει να καταγγείλει ο ΓΚ. [18]

Ο αναγνώστης που δεν έχει διαβάσει το βιβλίο μου δεν καταλαβαίνει σχεδόν τίποτε. Θυμίζω το σχετικό ζήτημα. Όπως γράφω, στη σελίδα 25:

> «Οι Σουλιώτες είχαν καταφέρει, διά των όπλων, να κυριεύσουν [ ] εξήντα εξ επί πλέον χωριά [ ] τα οποία κατέβαλλαν φόρο στο Σούλι. Ο χρηματικός φόρος, σύμφωνα με τα ρωσικά αρχεία, ανερχόταν σε 2.500 πιάστρα το 1788, ποσό που δεν ήταν ιδιαίτερα υψηλό, και πιθανώς να συμπληρωνόταν και με καταβολές σε είδος». Και συνεχίζω στη σημείωση 37 (σσ. 25-26) «Η Β. Ψιμούλη, επειδή ίσως και αυτή θεώρησε το ποσό χαμηλό και αταίριαστο με το σχήμα της βαριάς φορολόγησης των παρασουλιώτικων χωριών, που θα ενίσχυε τις απόψεις της, το… δωδεκαπλασίασε και το μετέβαλε σε μηνιαία καταβολή. Γράφει λοιπόν: "Κατά τον Γ. Λ. Αρς, ο οποίος αντλεί πληροφορίες από τα ρωσικά αρχεία, ο μηνιαίος φόρος τον οποίο πλήρωνε στους Σουλιώτες ο πέριξ πληθυσμός ανερχόταν σε 2.500 πιάστρα (Γ. Λ. Αρς, σ. 141, σημ. 24)". [Β. Ψιμούλη, σσ. 250, σημ. 237] Όμως, ανατρέχοντας στη σχετική σημείωση του Αρς, δύο σελίδες μετά από την αναφερόμενη από την Ψ. σελίδα, διαβάζουμε: "Το 1788, σύμφωνα με ορισμένα στοιχεία, ο χρηματικός φόρος που εισέπρατταν έφτανε τις 2.500 πιάστρα" [Αρς, *ό.π.*, σ. 143.]» [19].

Ενώ λοιπόν η κ. Ψ. έχει διαπράξει μια βαρύτατη παραχάραξη την οποία αντιμετώπισα με εξαιρετική ηπιότητα, ζητάει και τα ρέστα! Με εγκαλεί ότι δεν μελετώ τη βιβλιογραφία, διότι, εάν το έκανα, θα ανακάλυπτα πως υπήρχε και άλλη «δακτυλόγραφη» εκδοχή του βιβλίου του Αρς, η οποία αναφέρεται σε μηνιαία καταβολή. **Ναι**, μόνο που η κ. Ψ., στο βιβλίο της, παραπέμπει στην οριστική μετάφραση των εκδόσεων Gutenberg, η οποία πραγματοποιήθηκε 4 ή 5 χρόνια πριν από την πρώτη έκδοση του πονήματός της, και, όπως θα δούμε στη συνέχεια, μόνο όταν θέλει να «οργανώσει» την παραπλάνηση του αναγνώστη, αναφέρεται στην «δακτυλόγραφη» εκδοχή.

Ας δούμε όμως λεπτομερέστερα περί τίνος πρόκειται. Το βιβλίο του Γκριγκόρι Αρς, *Η Αλβανία και η Ήπειρος στα τέλη του ΙΗ΄ και στις αρχές του ΙΘ΄ αιώνα*, εκδόθηκε στα ελληνικά. από τον εκδοτικό οίκο Gutenberg, το 1994 [20]. Αυτό το βιβλίο είχε όμως ήδη μεταφραστεί το 1967 και κυκλοφορούσε πολυγραφημένο, χωρίς αναφορά μεταφραστή, πιθανότατα από το ελληνικό ΥΠΕΞ [21].

Ο Βασίλης Παναγιωτόπουλος, στο «εισαγωγικό σχόλιο» της κανονικής έκδοσης του 1994, για να δικαιολογήσει την ανάγκη

---

[16] Βλ. Β. Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», ό.π., σσ. 71-72.

[17] Γ. Καραμπελιάς, Συνωστισμένες…, ό.π., σ. 122.

[18] Βλ. Β. Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», *ό.π.*, σσ. 71-72.

[19] Γ. Καραμπελιάς, *Συνωστισμένες…*, ό.π., σσ. 25-26.

[20] Αναφέρεται στη συνέχεια ως Αρς, 1994.

[21] Το βιβλίο μεταφράστηκε στα ελληνικά το 1967, όπως αναφέρεται στο εξώφυλλο της έκδοσης (Αθήνα 1967) και όχι το 1963 που είναι ο χρόνος έκδοσης του στα ρωσικά – ένα ακόμα μικρό δείγμα της επιστημονικής επάρκειας της ιστορικού μας. Γκριγκόρι Λ. Ἂρς, *Ἡ Ἀλβανία καί ἡ Ἤπειρος κατά τά τέλη τοῦ 18ου - ἀρχάς τοῦ 19ου αἰώνος*, μετάφραση εκ του ρωσικού, Αθήνα 1967.

μιας νέας μετάφρασης, γράφει γι' αυτή την πρώτη και πρωτόλεια «έκδοση»:

> …το κείμενο είναι διάσπαρτο από ακυριολεξίες, νοηματικές παρανοήσεις, παραμορφώσεις ονομάτων, προσώπων και τόπων, οι οποίες αυξάνονται ακόμη περισσότερο από τα λάθη της γραφομηχανής, τα οποία ίσως δεν μπόρεσε, ή δεν ήταν σε θέση, να ελέγξει ο μεταφραστής[22].

Επομένως, ο αναγνώστης –και πόσο μάλλον η χαλκέντερος «ερευνήτρια»– είναι ήδη προειδοποιημένος για την επιστημονική ανεπάρκεια της συγκεκριμένης έκδοσης και μάλιστα από τον Παναγιωτόπουλο που, όπως αναφέρει η ίδια, λειτούργησε ως επιστημονικός της μέντορας για τη συγγραφή του πονήματός της[23]. Η «ιστορικός» μας είχε προφανώς συναντήσει, στην όντως δυσεύρετη πρόχειρη έκδοση, την αναφορά σε μηνιαία φορολόγηση και είχε στηρίξει σε αυτή συμπεράσματα για την «βαριά» φορολόγηση των παρασουλιώτικων χωριών από τους Σουλιώτες. Όταν όμως κυκλοφόρησε η οριστική έκδοση, που ανέτρεπε αυτή τη συναγωγή και, αντίθετα, κατέγραφε μια φορολόγηση πολύ μικρότερη από εκείνη των Οθωμανών, «χάλασε» το σχήμα της ιστορικού μας. Οπότε, μια και δεν μπορούσε να εμείνει στην αρχική λανθασμένη μετάφραση, η οποία θεωρούνταν αναξιόπιστη, θα έπρεπε να «στήσει» με πανούργο τρόπο την παραχάραξη. Έτσι, ενώ παραπέμπει ψευδώς στην οριστική έκδοση, χωρίς να κάνει μνεία της πρώτης –παρόλο που μ' εκείνη δούλευε «**κυρίως**» (sic)– χρησιμοποιεί ταυτόχρονα το παράθεμα από την αρχική λανθασμένη εκδοχή!

Έτσι, σε περίπτωση που κάποιος περίεργος θα ανακάλυπτε, μετά από «δεκατέσσερα χρόνια», την απάτη, θα υπήρχε, ως δεύτερη γραμμή άμυνας, η αρχική λανθασμένη μετάφραση! Η «ιστορικός» μας θα ξέφευγε, προφασιζόμενη απλώς μια ακόμα «αβλεψία»: παρέπεμπε σε μία μετάφραση αλλά εννοούσε μία άλλη!

Όμως, όλα τα δεδομένα προδίδουν τον υποκρυπτόμενο δόλο. Γράφει: «Κατά τον Γ. Λ. Αρς, ο οποίος αντλεί πληροφορίες από τα ρωσικά αρχεία, ο μηνιαίος (υπογρ. Γ.Κ.) φόρος τον οποίο πλήρωνε στους Σουλιώτες ο πέριξ πληθυσμός ανερχόταν σε 2.500 πιάστρα (Γ. Λ. Αρς, σ. 141, σημ. 24)». [Β. Ψιμούλη, σ. 250, σημ. 237].

Ήδη, στο βιβλίο μου, σημείωνα πως η σχετική σημείωση στο βιβλίο του Αρς βρίσκεται «δύο σελίδες μετά από την αναφερόμενη από την Ψ. σελίδα», (*Συνωστισμένες…*, σ. 26 σημ. 38). Το γεγονός ότι παραπέμπει σε μία σημείωση η οποία βρίσκεται ορισμένες σελίδες μετά την παραπομπή, χωρίς να αναφέρει, εντελώς «παράδοξα» για βιβλιογραφική αναφορά, τη σελίδα όπου

βρίσκεται το υπό αναφοράν στοιχείο, αποτελεί μία ακόμα ένδειξη του δόλου της: ας «δυσκολέψουμε» την ανεύρεση της παραπομπής, για να μην πιαστούμε εύκολα, από όποιον θα θυμόταν πιθανώς τη σχετική σημείωση του βιβλίου του Αρς ή θα ήθελε να την αναζητήσει. Είναι γνωστό πως, σημειώσεις που βρίσκονται στο τέλος των κεφαλαίων ή ενός βιβλίου, διαβάζονται δυσκολότερα από τον αναγνώστη. Γι' αυτό, σε περίπτωση βιβλιογραφικής αναφοράς, παραπέμπουμε πάντα (και) στη σελίδα όπου περιλαμβάνεται η εν λόγω σημείωση[24].

Στη δε «απάντησή» της, θρασύτατα, παραπέμπει σε ένα κείμενο που δεν αναφέρεται στην αρχική παραπομπή του βιβλίου της, προσπαθώντας για άλλη μια φορά να παραπλανήσει τον αναγνώστη. Και προσθέτει ως δικαιολογία ότι με αυτή την πρώτη έκδοση δούλεψε «κυρίως». Τόσο πολύ «δούλεψε», ώστε μόνο δύο φορές παραπέμπει σε αυτήν, σε όλο το βιβλίο της, ενώ αναρίθμητες φορές στην «κανονική» έκδοση –μέτρησα 51 παραπομπές σε 32 διαφορετικές σελίδες και ίσως όχι εξαντλητικά[25]–, από την σελίδα 178 έως την 454[26]. Το ότι όμως μάλλον δουλεύει, ή τουλάχιστον επιχείρησε να δουλέψει, όλους εμάς καταδεικνύεται αδιάψευστα από τους κυριολεκτικά πανούργους χειρισμούς της. Η πρώτη φορά που όντως παραπέμπει (και) στην αδόκιμη αρχική μετάφραση είναι όταν αναφέρει, για δεύτερη φορά και με περισσότερες λεπτομέρειες, το ζήτημα των φορολογικών καταβολών των παρασουλιώτικων χωριών στους Σουλιώτες:

> Οι παροχές αυτές, υπό τον τύπο ετήσιου φόρου κατ' αποκοπή, καταβάλλονταν σε είδος, αλλά και σε χρήμα όπως προσθέτει ο Γ.Λ. Αρς. Ο τελευταίος, αντλώντας στοιχεία από ρωσικά αρχεία, αναφέρει ότι «το 1788, ο μηνιαίος φόρος τον οποίον επλήρωνε ο πέριξ πληθυσμός ανήρχετο κατά ορισμένα δεδομένα σε 2.500 πιάστρα» [Σημ. 210, Γ.Λ. Αρς, 1994, σ. 141, σημ. 24 και 1963, σ. 51 και 165.] (υπογρ. Γ.Κ.) Δεν διευκρινίζει, ωστόσο, εάν το ποσό αυτό αντιπροσώπευε το εκχρηματισμένο σύνολο των οφειλόμενων φυσικών προσόδων ή μόνο ένα τμήμα τους, το οποίο εξοφλείτο

[22] Αρς, 1994, σ. 10.

[23] Στον πρόλογο του οποίου γράφει: «Την υπόδειξη του θέματος και τις πρώτες συζητήσεις για τους πιθανούς δρόμους διερεύνησης του οφείλω στον Βασίλη Παναγιωτόπουλο, ο οποίος σε όλη τη διάρκεια της εργασίας μου, μέχρι την παρούσα μορφή της, δεν έπαυσε να με ωθεί σε νέους προβληματισμούς αλλά και να με αποτρέπει από άγονες κατευθύνσεις…» (Β.Ψ. 2006, σσ 17-18.).

[24] Και αυτή την απλή αρχή τη γνωρίζει η «ιστορικός» μας, όταν, παραπέμποντας στο ίδιο βιβλίο του Αρς, σε άλλη σελίδα του πονήματός της, εφαρμόζει τον ορθό τρόπο παραπομπής! Γράφει π.χ. στη σελίδα 178 σημ. 258 του βιβλίου της, σε σχετική παραπομπή: «Γ. Λ. Αρς, 1994, σ. 46 και 82, σημ. 79». Δηλαδή, εδώ, η Β.Ψ. ανακτά αίφνης την ικανότητά της για ορθή αναγραφή παραπομπών, την οποία είχε στιγμιαία απολέσει όταν επρόκειτο για τη χαλκευμένη παραπομπή!

[25] Στις σελίδες, 178, 221, 223 , 225, 250, 265, 266, 282, δύο στην 341, δύο στην 343, τέσσερις στην 346, τέσσερις στην 346, 347, δύο στην 348, 352, τρεις στην 153, δύο στην 355, 357, 358, δύο στην 360, 373, δύο στην 376, δύο στην 377, 383, τρεις στη 387, δύο στην 395, 402, 409, 410, 423, 451, τρεις στην 454!

[26] Μάλιστα, στις τελευταίες παραπομπές, δεν αναγράφει καν «Αρς, 1994», ώστε να διαφορίζεται από την πρώτη αναφορά, «Αρς, 1963», αλλά γράφει απλούστατα «Αρς», ως εάν να επρόκειτο για την παραπομπή σε ένα και μοναδικό βιβλίο της βιβλιογραφίας, εκείνο του 1994. Τόσο πολύ, λοιπόν, αναφέρεται η ίδια η συγγραφέας στην εκδοχή με τη οποία δούλεψε «κυρίως» !

σε χρήμα. [Σημ. 211. Ωστόσο, αν αποδεχθούμε την πληροφορία που αναφέρει ο Γ.Λ. Αρς, της οποίας όμως η πηγή δεν μπορεί να ελεγχθεί ως μη προσιτή σ' εμάς, το σύνολο της ετήσιας χρηματικής προσόδου των Σουλιωτών από τα υπό προστασία χωριά πρέπει να ανερχόταν σε 30.000 πιάστρα (γρόσια)· ποσό το οποίο αναλογούσε, κατά μέσον όρο, σε 625 πιάστρα ετησίως ανά γένος και 6,6 πιάστρα ανά άτομο και κάλυπτε οπωσδήποτε τις φορολογικές υποχρεώσεις μιας οικογένειας απέναντι στον σουλτάνο και τον σπαχή.] [27]

Έτσι, λοιπόν, τα **2.500** γρόσια φορολογίας μεταβάλλονται σε **30.000** και συνάγονται συμπεράσματα για το ύψος της φορολόγησης από τους Σουλιώτες, η οποία εμφανίζεται ανάλογου ύψους με εκείνη που καταβάλλεται προς τους Οθωμανούς, ενώ στην πραγματικότητα είναι δώδεκα φορές μικρότερη! Έτσι η κ. Ψ. – εμφανιζόμενη μάλιστα ότι δεν είναι βέβαιη για την ακρίβεια της πηγής («αν αποδεχθούμε την πληροφορία»), ώστε να πείσει και τον πλέον δύσπιστο για τις αγαθές της προθέσεις– χρησιμοποιεί μία ανοικτά ψευδή αναφορά και συνάγει τα συμπεράσματα που εξ αρχής επιζητούσε: οι Σουλιώτες φορολογούσαν τους «Παρασουλιώτες» όσο και οι Οθωμανοί! Να λοιπόν γιατί χρειάζεται εδώ η παραπομπή στην έκδοση του 1967, την οποία αναφέρει ως ταυτόσημη με εκείνη του 1994. Για να μπορεί να προσποιηθεί την παραδρομή, αν ποτέ χρειαστεί. Πρόκειται γι' αυτό που, στη γλώσσα της πιάτσας των ποινικών κρατουμένων, αποκαλείται «καβάντζα».

Όμως συνελήφθη, διότι δεν μπορεί να παραπέμπει εύκολα σε μια πηγή που έχει χαρακτηριστεί ως αναξιόπιστη από τον Βασίλη Παναγιωτόπουλο, τον οποίο αναφέρει ως επιστημονικό μέντορά της! Έτσι, στην πρώτη ψευδή αναφορά της στον Αρς, παραπέμπει μόνο στη νεώτερη έκδοση – χωρίς να διαθέτει τη δικαιολογία της εσφαλμένης μετάφρασης. Ξαναθυμίζω λοιπόν τι γράφει: «Κατά τον Γ. Λ. Αρς, ο οποίος αντλεί πληροφορίες από τα ρωσικά αρχεία, ο μηνιαίος φόρος τον οποίο πλήρωνε στους Σουλιώτες ο πέριξ πληθυσμός ανερχόταν σε 2.500 πιάστρα (Γ. Λ. Αρς, σ. 141, σημ. 24)» [Β. Ψιμούλη, σσ. 250, σημ. 237.].

Δηλαδή, ο «μεντοράς» της την… «κατέστρεψε»! Αυτόν θα πρέπει να αιτιάται και όχι… εμένα. Διότι η πρωτοβουλία του να επανεκδοθεί διορθωμένο το βιβλίο του Αρς, και μάλιστα τέσσερα ολόκληρα χρόνια πριν την πρώτη έκδοση του βιβλίου της, δεν της επέτρεψε να παραπέμπει με άνεση στην πρώτη έκδοση, που έχει χαρακτηριστεί από τον «μέντορά»της ως αναξιόπιστη! Κουλουβάχατα. Εξ ου και ένας προσεκτικός αναγνώστης, ο Γ.Κ., παραξενεμένος από την αναφορά σε «μηνιαία» φορολόγηση, κάτι που δεν συνηθίζεται πουθενά στον κόσμο, ανέτρεξε στο βιβλίο του Αρς και διαπίστωσε την απάτη.

Όπως προανέφερα, η Β.Ψ., στη δεύτερη εκτενέστερη αναφορά της στο ζήτημα, την οποία ήδη παρέθεσα εδώ, παραπέμπει και στις δύο εκδόσεις του Αρς, ως εάν να ήταν **ισοδύναμες**, χρησιμοποίησε δηλαδή την καβάντζα της αδόκιμης έκδοσης. Ανατρέχοντας στην πολυγραφημένη και σχετικά σπάνια πρώτη έκδοση, είχα μπροστά μου όλα τα τεκμήρια της απάτης, και του περίτεχνου τρόπου με τον οποίον είχε φιλοτεχνηθεί. Ωστόσο, γράφοντας ένα σύντομο βιβλίο για το Σούλι και όχι για την Β.Ψ., δεν ήθελα να αφιερώσω ειδικό κεφάλαιο στο θέμα, σημείωνα απλώς την ψευδή παραπομπή, χωρίς να επιμείνω ιδιαίτερα στον τρόπο με τον οποίο η κυρία είχε οργανώσει τις πανουργίες της. Όμως η Β.Ψ. επέλεξε να δοθεί συνέχεια, αμφισβητώντας τη λαθροχειρία της και επικρίνοντάς με για ατελή χρήση της βιβλιογραφίας. Έτσι με υποχρέωσε να επεκταθώ παραθέτοντας κουραστικές αλλά αναγκαίες, πλέον, λεπτομέρειες.

Συνωστισμός… ψευδολογιών

Αν αναφερθώ στις πολλαπλές διαστρεβλώσεις και αποσιωπήσεις του βιβλίου της, αυτές δεν έχουν τέλος. Να θυμίσω την απόφανσή της για τον Σαμουήλ και το Κούγκι:

Ο Περραιβός ως εκ τούτου είναι ο δημιουργός του μυθικού προσώπου του Σαμουήλ και της αυτοπυρπόλησής του. Απ' αυτόν θα αντλήσουν οι μεταγενέστεροι ιστοριογράφοι και λογοτέχνες, αναπαράγοντας πιστά στο έργο τους την ηρωική αυτοθυσία του ιερομόναχου[28].

Όπως ίσως θα θυμάται ο αναγνώστης, κατέδειξα πως υπάρχουν τουλάχιστον τέσσερις μαρτυρίες «περιηγητών» και μάλιστα από τους σημαντικότερους, του Μπαρτόλντυ, του Πουκεβίλ, του Χομπχάουζ και του Χόλλαντ, που προηγούνται, ακόμα και κατά μία δεκαετία, εκείνης του Περραιβού.

Και όμως, η κατά τα άλλα άξια μυθιστοριογράφος κ. Ψιμούλη δεν έδωσε καμία εξήγηση στην «απάντησή» της. Και μετά τα όσα παραθέτω συνοπτικά εδώ, θέλει να μας πείσει πως «τυχαία» και εκ παραδρομής ταύτισε τον Φώτο Τζαβέλα με τον καπετάνο «που ήθελε να «πουλίσει» τους Σουλιώτες, σε επιστολή γραμμένη από τον… Φώτο.

Κατά τύχη και εκ παραδρομής «έστησε» μια ολόκληρη «μηχανή» ώστε να εμφανίσει τη φορολόγηση των Παρασουλιωτών από τους Σουλιώτες δωδεκαπλάσια από την πραγματική.

Από αμέλεια δεν παρέθεσε την επιστολή του Φώτου στις 4 Δεκεμβρίου 1803.

Από έλλειψη μνήμης, στην «απάντησή» της για τη «θύμηση» της Σέλιανης, διαστρέφει «εν ψυχρώ» και σκανδαλωδώς ημερομηνίες και γεγονότα.

Από απροσεξία δεν πρόσεξε ότι ο Γ.Κ. περιλαμβάνει στο βιβλίο του το καταδικαστικό δίστιχο για τον Φώτο!

Όσο για την υπέρτατη ύβρη του «συνωστισμού» των Σουλιωτισσών στο Ζάλογγο, και πάλι επιχειρεί να μας ζητήσει τα «ρέστα», αντί να προσπαθήσει, έστω εκ των υστέρων, να την ανασκευάσει. Ας διαβάσουμε πως «διαχειρίζεται» το σχετικό ζήτημα:

…ο Γ.Κ., τόσο στο εισαγωγικό του σημείωμα όσο και στο οπισθόφυλλο της έκδοσης του βιβλίου του, παραθέτει μία δική μου διαζευκτική πρόταση μόνον κατά το ήμισυ, αποσιωπώντας το δεύτερο ήμισυ της πρότασης. Συγκεκριμένα, στη σ. 439 του βιβλίου μου περιέχεται η φράση: «Στη διάρκεια της διεξαγόμενης σε στενωπούς και μονοπάτια του όρους μάχης, μέρος των γυναικόπαιδων κατακρημνίστηκε είτε απωθούμενο στην άκρη του γκρεμού από τους οπισθοχωρούντες μαχητές είτε με απόφαση των γυναικών να προτιμήσουν για αυτές και τα παιδιά τους τον εκούσιο θάνατο παρά

[27] Βλ Β. Ψιμούλη, Σούλι..., ό.π., σσ. 266-267.

[28] Β. Ψιμούλη, Σούλι…, ό.π., σ. 436.

μια οδυνηρή αιματοχυσία και αιχμαλωσία». Τι επινοεί ο ΓΚ προκειμένου να καθοδηγήσει τον «αμελή» ή «επιμελή», αλλά πάντως ανύποπτο αναγνώστη του, στην υπόδειξη των «εχθρών του έθνους» με αφορμή το κρινόμενο βιβλίο; Αφ' ενός, στη σ. 20 της εισαγωγής του διακόπτει τη διαζευκτική πρόταση στη μέση, αποσιωπώντας το δεύτερο διαζευκτικό. Αφετέρου, στο οπισθόφυλλο του βιβλίου του αναφέρει σαρκαστικά: «..είναι πιθανό οι Σουλιώτισσες να έπεσαν στο βάραθρο σπρωγμένες από τους ίδιους τους Σουλιώτες πολεμιστές! Συνωστισμένες στη Σμύρνη, συνωστισμένες στο Ζάλογγο!» [ ] Το ενδεχόμενο της κατακρήμνισης των γυναικών μέσα σε συνθήκες καταδίωξης και προφανώς συμμετοχής στις εκ του συστάδην μάχες δεν διατυπώνεται ως άρνηση του πατριωτικού «θανάτου της απόγνωσης», αλλά ως μια διερεύνηση και διεύρυνση των συνθηκών εξόντωσης της σουλιώτικης ομάδας από τις δυνάμεις του επίορκου πασά[29].

Όμως, σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς της ότι παραθέτω το απόσπασμά της ημιτελές και άρα αλλοιωμένο, στο σχετικό κεφάλαιο του βιβλίου μου για το ζήτημα του χορού του Ζαλόγγου (σελίδα 135), παραθέτω το ακόλουθο απόσπασμα από το βιβλίο της:

> Στη διάρκεια της διεξαγόμενης σε στενωπούς και μονοπάτια του όρους, μάχης, μέρος των γυναικοπαίδων κατακρημνίστηκε είτε απωθούμενο στην άκρη του γκρεμού από τους οπισθοχωρούντες μαχητές είτε με απόφαση των γυναικών να προτιμήσουν γι' αυτές και τα παιδιά τους τον εκούσιο θάνατο παρά μια οδυνηρή αιματοχυσία και αιχμαλωσία. Αγνοούμε, ωστόσο, αν αυτό συνέβη «εν χοροίς και άσμασι», όπως περιγράφει ο Περραιβός στην έκδοση της Βενετίας. Ο ίδιος βέβαια θα το αναιρέσει στην έκδοση της Αθήνας, αλλά θα το επαναλάβουν οι μεταγενέστεροι Ι. Λαμπρίδης και Σπ. Αραβαντινός, πλάθοντας έτσι τον δεύτερο ηρωικό μύθο μετά απ' αυτόν της αυτοπυρπόλησης του Σαμουήλ[30].

Όπως διαπιστώνει ακόμα και ο «αφελής» αναγνώστης, η Ψ., για μια ακόμα φορά, επιχειρεί να τον παραπλανήσει. Διότι είναι εκείνη που **δεν** παραθέτει το **δικό της** απόσπασμα στο σύνολό του και παραλείπει το τελευταίο μέρος του: «Αγνοούμε, ωστόσο, αν αυτό συνέβη «εν χοροίς και άσμασι», όπως περιγράφει ο Περραιβός στην έκδοση της Βενετίας [ ] πλάθοντας έτσι τον δεύτερο ηρωικό μύθο μετά απ' αυτόν της αυτοπυρπόλησης του Σαμουήλ». Άραγε, τι συνάγει κανείς από αυτό; Ότι ο Περραιβός κατασκεύασε τον «μύθο» του χορού του Ζαλόγγου, όπως είχε κατασκευάσει και εκείνον του Σαμουήλ!

ΤΟΥ ΠΑΣΧΑΛΗ ΑΓΓΕΛΙΔΗ

Η Ψ. δεν αναφέρεται καθόλου στο σχετικό εκτενές κεφάλαιο του βιβλίου μου αλλά παραπέμπει μόνο στον πρόλογο και το οπισθόφυλλο, διότι θα έπρεπε να υπερασπιστεί μια κατασκευή που όχι μόνο δεν προκύπτει από πουθενά αλλά αποτελεί την **ουσία** της τοποθέτησής της: δηλαδή, ότι **κατακρημνίστηκαν συνωστισμένες**. Είναι χαρακτηριστικός και αριστοτεχνικός ο τρόπος που «στήνει» την παραχάραξη: στο τέλος της φράσης της, χαρακτηρίζει το γεγονός «ηρωικό μύθο», ενώ στην αρχή έχει μιλήσει για ένα «μέρος γυναικοπαίδων» που «κατακρημνίσθηκε είτε απωθούμενο…» Στο βιβλίο μου, έδειξα πως, πριν από τον Περραιβό, ο Μπαρτόλντυ το 1805 και ο Χόλλαντ το 1813 είχαν μιλήσει για τον τραγικό αυτοχειριασμό των Σουλιωτισσών, ενώ **κανείς**, **ποτέ**, πριν από την ίδια, στα εκατοντάδες αν όχι χιλιάδες βιβλία που αναφέρονται στο θέμα, δεν είχε μιλήσει περί «απωθήσεως». Και όμως, η Ψ. ανακάλυψε και αυτή την πιθανότητα από το πουθενά, και την έθεσε δήθεν ως αντικείμενο «προβληματισμού»! Και έχει το θράσος να διαμαρτύρεται.

Νομίζω ότι το ζήτημα έχει γίνει κουραστικό, και για τον «Γ.Κ.», πόσο μάλλον για τον αναγνώστη, ακόμα και τον πλέον χαλκέντερο. Η Β.Ψ. έχει οικοδομήσει το βιβλίο της –τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στα ζητήματα που θίγω– σε πληθώρα παραποιήσεων, αποσιωπήσεων και ψευδών. Δεν υπάρχει ούτε μπορεί να υπάρξει –δυστυχώς γι' αυτήν– καμία αμφιβολία.

Όπως μπορεί να διαπιστώσει ο αναγνώστης, η μισή «απάντηση» της Β.Ψ. δεν επικεντρώνεται στα επίδικα ζητήματα, αλλά στο εάν ο Γ.Κ. είναι «ειδικός»! Δεν σκοπεύω να ασχοληθώ εδώ παρά μόνο με ένα συναφές σημείο, παραδειγματικά:

Στη μελέτη μου, είχα τονίσει πως το βιβλίο της κ. Ψ. βρίθει τόσων ανακριβειών, ώστε πρέπει κανείς να εξετάζει εξονυχιστικά κάθε παραπομπή της. Ιδού η απάντηση της σε αυτή την παρατήρηση:

> Αλλά ο ΓΚ, οχυρωμένος πίσω από το πρόσχημα της ελάχιστης ευθύνης του μη ειδικού, επιλέγει άλλο τρόπο εργασίας. Τον κουράζουν το πλήθος των τεκμηρίων, οι δυσεύρετες πηγές, οι αντιφατικές και συχνά αλληλοαναιρούμενες πληροφορίες. Τον ενοχλεί ο όγκος και ο «θόρυβος» των πληροφοριών καθώς και η βάσανος της ένταξής τους σε λογικά αφηγηματικά και όχι αλληλογρονθοκοπούμενα σχήματα ερμηνείας, αποδίδοντας όλα αυτά, αδιακρίτως, στην καταχθόνια πρόθεση του συγγραφέα να παραπλανήσει σκοπίμως τον αναγνώστη, προκαλώντας του σύγχυση και συσκότιση της αλήθειας με τον όγκο των παραπομπών που παρέχει! Έτσι, λοιπόν, δηλώνει ρητά στη σ. 161 της μελέτης του:
>
> «Για να αναγνωστεί [το βιβλίο της Β. Ψιμούλη], από τον οποιονδήποτε επιμελή αναγνώστη, θα πρέπει να συνοδεύεται από έναν όγκο παραπεμπόμενων βιβλίων και εγγράφων, μια και δεν έχουμε να κάνουμε με περιστασιακά λάθη και παρασιωπήσεις, αλλά με ένα συστηματικό εγχείρημα αποδόμησης των Σουλιωτών, και της ιστορικής αλήθειας παρεμπιπτόντως».

[29] Βλ. Β. Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», ό.π., σ. 73.

[30] Β. Ψιμούλη, Σούλι…, ό.π., σσ. 439-440.

> Κατόπιν αυτής της βαρυσήμαντης παρατήρησης του ΓΚ, προτείνω εφεξής η ιστορία να γράφεται με γνώμονα την κούραση του αναγνώστη, έτσι ώστε και οι αμελείς εξ αυτών να ικανοποιούν ακόπως το πάθος τους για μύθους και οι επιμελείς να ικανοποιούν μόνοι τους, ανατρέχοντας στις διαθέσιμες πηγές τις όποιες απορίες επιφυλάσσει η φιλομάθειά τους[31].

Χρειάζονται άραγε σχόλια; Ο Γ.Κ. την επικρίνει για συστηματική παραποίηση που την καθιστά αναξιόπιστη, γεγονός που υποχρεώνει τον αναγνώστη να εξετάζει δύο και τρεις φορές κάθε παραπομπή της και η Ψ. προσποιείται πως ο Κ. είναι… «τεμπέλης» και την επικρίνει για το πλήθος των παραπομπών της! Όσο για το θέμα του «μη ειδικού», στο οποίο αναφέρεται κατά κόρον, αντιπαρατάσσοντας την επιστημοσύνη και την ειδίκευσή της, κάτι γνωρίζουν οι Έλληνες από «ειδικούς», που κατέστρεψαν τη χώρα, κινούμενοι από την ιδεολογική και υλική ιδιοτέλειά τους. Ο Γ.Κ. όντως δεν ήταν «ειδικός» στο Σούλι, αλλά και από ιστορία γνωρίζει και, εν τέλει, «έμαθε» περισσότερα από την Β.Ψ. για το Σούλι, στα θέματα που πραγματεύτηκε. Επί πλέον, έχει διαβάσει πολλά… αστυνομικά μυθιστορήματα – θα μπορούσα να ισχυριστώ πως είναι σίγουρα «ειδικός» στον Ντάσιελ Χάμετ, τον Ρέημον Τσάντλερ, τον Ρος Μακντόναλντ και τον… Τζον Λε Καρέ! Και για να αντιμετωπιστούν τα τεχνάσματα της κ. Ψ., εκτός από γνώση των πηγών, χρειάζονται και άλλες ειδικότητες.

«Εθνολαϊκιστές» και «επιστήμονες»

Η Ψ. ξεκινά την απάντησή της στο κείμενό μου ως εξής:

> Δεκατέσσερα (14) ολόκληρα χρόνια μετά την κυκλοφορία τον βιβλίου Σούλι και Σουλιώτες, ο γνωστός από τις εμφανίσεις του σε περιθωριακά τηλεοπτικά κανάλια, Γιώργος Καραμπελιάς, ανακαλύπτει τον «εθνοαποδομητικό» λόγο της συγγραφέως και τον «συνωστισμό» στο Ζάλογγο. Για ποιον λόγο, άραγε, μένουμε τόσον καιρό «συνωστισμένοι» στην εθνική ιστορία[32];

Και κλείνει με την ακόλουθη φράση:

> Αναρωτιέμαι γιατί ο ΓΚ ανακάλυψε μετά από δεκατέσσερα (14) ολόκληρα χρόνια τον «εθνοαποδομητικό» λόγο της συγγραφέως και τον «συνωστισμό» στο Ζάλογγο; Όλα αυτά τα χρόνια, ο αριστερός(;), ο δεξιός(;) πατριωτισμός του, εν τέλει ο ακραιφνής και άδολος εθνικισμός του βρισκόταν εν υπνώσει; Ή μήπως τον ξύπνησε η συγκυρία του «συνωστισμού» στη Σμύρνη και αποφάσισε, εκ του μη όντος, να κατασκευάσει άλλον έναν «συνωστισμό στο Ζάλογγο» προς άγραν ιδεολογικοπολιτικού ακροατηρίου, το οποίο προσωρινώς εξοικονομεί σε τηλεκανάλια του πρόθυμου περί τα τοιαύτα εθνολαϊκιστικού περιθωρίου[33];

Θα προσπεράσω τα περί περιθωριακών καναλιών και εθνολαϊκιστικού περιθωρίου, που σκοπεύουν μάλλον να χαϊδέψουν τα αυτιά του ακροατηρίου στο οποίο απευθύνεται η συγγραφέας, νανουρίζοντάς το με την αυταπάτη ότι οι συν αυτή εξακολουθούν να κατέχουν την ιδεολογική ηγεμονία, που τους παρείχε δαψιλώς, μαζί με άλλες λιγότερο άυλες απολαβές, η ύστερη μεταπολίτευση.

Κατανοώ επίσης τον αιφνιδιασμό που υπέστη η συγγραφέας όταν, μετά από… δεκατέσσερα χρόνια, στη διάρκεια των οποίων έδρεπε τις δάφνες των… κόπων της, εμφανίζεται ένα βιβλίο που όχι απλώς αμφισβητεί τις ιδεολογικές προκείμενες και συναγωγές του πονήματός της, αλλά και την ίδια την επιστημονική του εγκυρότητα, καθώς και την εντιμότητα της συγγραφέως στην αντιμετώπιση και διαχείριση του ιστορικού υλικού.

Ωστόσο, θέλω να την διαβεβαιώσω ότι δεν την επέλεξα ως –όντως– εύκολο θύμα για να τη ρίξω βορρά στο «εθνολαϊκιστικό περιθώριο», αλλά «καθυστερημένα» (sic) ασχολήθηκα μαζί της, και συνεχίζω να το κάνω και εδώ, διότι δεν είναι επιτρεπτό σε οποιονδήποτε και οποιαδήποτε να κατασυκοφαντεί με τόσο βάναυσο και χυδαίο τρόπο ένα ηρωικό τμήμα του ελληνισμού όπως οι Σουλιώτες. Όταν, μάλιστα –κακώς, κάκιστα– το συγκεκριμένο βιβλίο έχει χρησιμοποιηθεί για «δεκατέσσερα χρόνια», ως βιβλίο αναφοράς για την ιστορία του Σουλίου και των Σουλιωτών και η Β.Ψ. έχει αναδειχθεί σε «ειδική» επί του Σουλίου.

Ο δεύτερος λόγος που ασχολούμαι και πάλι με την κ. Ψ. είναι διότι θεωρώ απαράδεκτο ένας χώρος και άτομα που παραβιάζουν κατάφορα την ιστορική αλήθεια και κάθε ίχνος επιστημονικής δεοντολογίας να διεκδικούν στέφανο επιστημονικότητας. Και, αντί να σιωπήσει και να αποσύρει το απαράδεκτο πόνημά της προς διόρθωση, τουλάχιστον, επιλέγει να «απαντήσει», επισωρεύοντας, όπως κατέδειξα, νέα ψεύδη, σε εκείνα του βιβλίου της.

Εξάλλου, το μεγαλύτερο μέρος της «απάντησής» της δεν αφιερώνεται στην –αδύνατη εξ άλλου– αντίκρουση των απολύτως τεκμηριωμένων αιτιάσεών μου, αλλά στην προσπάθεια να εξευμενίσει και να κολακεύσει τον χώρο των εθνοαποδομητών ιστορικών, ώστε να μη στραφούν εναντίον της, εξ αιτίας ατοπημάτων που αντανακλούν στο σύνολο του «χώρου». Ας πάρουμε μια γεύση από τις αναρίθμητες κολακείες με τις οποίες διανθίζει το κείμενο της απάντησής της:

> …θέλω να καταθέσω ότι αισθάνομαι ιδιαίτερα προνομιούχος επειδή στην πορεία μου, ως ιστορικός, είχα τη μεγάλη τιμή και ικανοποίηση να συναναστραφώ και να συνεργαστώ με ορισμένους από τους πιο έγκριτους και γνωστούς για το έργο τους, ιστορικούς της σύγχρονης Ελλάδας. Ήταν και είναι πνευματικοί άνθρωποι που αφιέρωσαν τη ζωή τους – πάνω από μισό αιώνα– στην υπηρεσία της επιστημονικής διερεύνησης πολλών και άγνωστων πτυχών του οικονομικοκοινωνικού γίγνεσθαι της νεότερης Ελλάδας, από το ύστερο Βυζάντιο μέχρι σήμερα. Υπό το φως νέων αντιλήψεων

[31] Βλ. Β. Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», ό.π., σσ. 70-71.

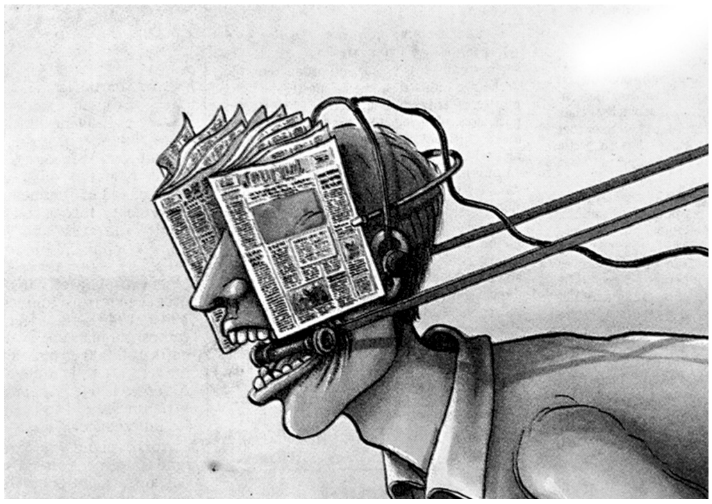
[32] Βλ. Β. Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», ό.π., σ. 70.

[33] Βλ. Β. Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», ό.π., σ. 73.

και προβληματισμών που αφομοίωσαν δημιουργικά κατά τη μακρόχρονη παραμονή τους σε μεγάλα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα του εξωτερικού. Χάρις στη δική τους γενναιόδωρη προσφορά συγκροτήθηκε ένα corpus επιστημονικής ιστορικής παραγωγής που έμελλε να ανανεώσει ή και να αλλάξει ριζικά τον τρόπο με τον οποίο η ιστορική επιστήμη αντιμετώπιζε, μέχρι τότε, τα ερωτήματα των νοοτροπιών, της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της νεότερης Ελλάδας. Σημαντικές εκδόσεις και περιοδικά (να θυμίσω μόνον τα *Ιστορικά*;), δεκάδες διδακτορικών διατριβών, εκατοντάδες πρωτότυπων άρθρων και δημοσιεύσεων υψηλής εκλαΐκευσης συνιστούν τη δική τους συνεισφορά, μέσω της ιστορικής επιστήμης, στην αυτογνωσία του έθνους. Αυτογνωσία, η οποία, αποστρεφόμενη δαιμονοποιήσεις ή ηρωοποιήσεις του παρελθόντος, επέλεξε να εστιάζεται στην αποστασιοποιημένη προσέγγιση των αναπόφευκτων αντιφάσεων της ανθρώπινης κατάστασης, η οποία εμπλέκεται ή πρωταγωνιστεί σε ιστορικά συμβάντα εγγεγραμμένα σε συγκεκριμένες κοινωνικές δομές και ιδεολογικοπολιτικά συμφραζόμενα. Αν όλη αυτή η πνευματική παραγωγή, εντυπωσιακή σε ποιότητα και όγκο, των εν λόγω επαγγελματιών ιστορικών, φέρει κατά τον ΓΚ τη σφραγίδα του «αντιπατριωτισμού» και του «μίσους προς το έθνος», τότε ο ΓΚ δικαιούται να διεκδικεί, χωρίς μάλιστα συναγωνισμό, τον τίτλο του επαγγελματία πατριώτη.

Νομίζω πως μόνο ένα σχόλιο αρμόζει σε αυτή την απίστευτη αλυσίδα των κολακειών: ανυπόφορο «γλείψιμο». Ο στόχος είναι προφανής. Η Ψ. δεν επιθυμεί να αποκαταστήσει την ιστορική αλήθεια ή έστω το τρωθέν «επιστημονικό κύρος» της, αλλά απλώς να συγκροτήσει «συμμαχίες». Αν επιτύχει, έστω κατά ένα μέρος, οι ιστορικοί του χώρου να αισθανθούν αλληλέγγυοι μαζί της στην επίθεση που δέχεται από τους «πατριώτες», τότε η «απάντησή» της θα έχει πιάσει τόπο!

Ωστόσο, είναι τόσο αδέξια –παρά το ότι θεωρεί ότι είναι ιδιαίτερα επιδέξια στο «μαγείρεμα» των διαστρεβλώσεων και των παρασιωπήσεων– ώστε ομολογώ ότι, κάποιες στιγμές, αισθάνθηκα ακόμα και οίκτο. Και το λέω ειλικρινώς, μολονότι δεν θα έπρεπε, ιδιαίτερα όταν περιλαμβάνεται στους «κερδισμένους» του συστήματος και υβρίζει τους πιο «χαμένους». Ομολογώ ότι, συχνά, παρασύρομαι σε γενικές ιστορικές και κοινωνιολογικές διαπιστώσεις και βλέπω κάποτε τους συγκεκριμένους ανθρώπους ως αθύρματα πιασμένα μέσα στη δίνη των μεγάλων ρευμάτων της ιστορίας, ξεχνώντας την προσωπική τους ευθύνη. Ή μήπως το «άφες αυτοίς…» μας έχει διαποτίσει από τα παιδικά μας χρόνια;

Γνωρίζω πάντως το ζήτημα **από τα μέσα**. Κάποιοι άνθρωποι μπήκαν/με, πολλοί με αγαθές προθέσεις, στη διάρκεια της δικτατορίας ή και πριν από αυτή, σε έναν ιδεολογικό/πνευματικό χώρο, που επιθυμούσε να αποκαταστήσει την ιστορική αλήθεια από τις στρεβλώσεις της κυρίαρχης μετεμφυλιακής δεξιάς και του οργανωσιακού ευσεβισμού· έστω και αν τραβούσε τα πράγματα προς την αντίθετη κατεύθυνση, όπως είχε συμβεί π.χ. με τον Γιάννη Κορδάτο. Αντίθετα, ο Νίκος Σβορώνος αποτελεί ένα παράδειγμα επιτυχημένης ισορροπίας.

Ωστόσο, μετά τη μεταπολίτευση, αυτός ο χώρος άρχισε τη «μακρά πορεία» μέσα στους θεσμούς, εγκαταλείποντας, βήμα το βήμα, κάθε στοιχείο ανταγωνισμού, προσαρμόζοντας, ανάλογα και σταδιακά, την ιδεολογία του στα ζητούμενα της εποχής και του συστήματος. Βέβαια, υπήρξαν/με αρκετοί όσοι «μείναμε όπως μας γέννησε η μάνα μας Ισπανία», καταβάλλοντας το ανάλογο τίμημα, αλλά οι μηδίσαντες ήταν εκείνοι που έδιναν τον τόνο. Καθώς η ιδεολογία της παγκοσμιοποίησης και του «αντιεθνικισμού» απαιτούσε μια ανάλογη παραγωγή ιστορικών, παιδαγωγικών, κοινωνιολογικών και λοιπών πονημάτων και απόψεων, έφθασαν σταδιακώς, ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», να μεταβληθούν στο σκεύος εκλογής ενός συστήματος που τους χρειαζόταν – με το αζημίωτο πάντα. Κατέκλυσαν τα Πανεπιστήμια, τα κρατικά αρχεία, τους πολιτιστικούς οργανισμούς του κράτους, των τραπεζών, ακόμα και των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων, τις εφημερίδες – και, σχεδόν μονοπωλιακά, τα πολιτιστικά τους ένθετα. Και συγκρότησαν το μεταμοντέρνο κράτος των Αθηνών, όπου η δεξιά(;) αστυνομία ανελάμβανε τη βίαιη καταστολή και η αριστερή διανόηση την πνευματικο-ιδεολογική, κάτω από την μπαγκέτα επιδέξιων μικρομεσαίων σοσιαληστών. Έτσι, η πρώην ή κάποτε και δήθεν αριστερή διανόηση συγκρότησε, και εξακολουθεί να συγκροτεί, τον βραχίονα της ιδεολογικής τρομοκρατίας και του αποκλεισμού κάθε αντίπαλης και προπαντός κάθε «εθνικιστικής» αντίληψης από τους χώρους του πνεύματος και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα.

Ποιός θα μπορούσε ή θα τολμούσε, στις περισσότερες ιστορικές σχολές, να γράψει μια διατριβή για το Σούλι και τους Σουλιώτες, που θα παρουσίαζε αντικειμενικότερα την πραγματικότητα, δηλαδή θα αναδείκνυε, παρά τις αντιφάσεις τους, την ηρωική και ανυπότακτη ελληνικότητα των Σουλιωτών; Αντίθετα, το «σύστημα» ζητούσε διατριβές, εργασίες, διανοουμένους που να μειώνουν και να σμικρύνουν το μέγεθος και τον ρόλο των αγωνιστών, να υποβαθμίζουν τις εκκλησιαστικές μορφές, να μεταβάλλουν τους πατέρες του γένους σε κακέκτυπα του Βολταίρου. Εδώ έφτασε ο Π. Κιτρομηλίδης να γράφει για τον Ρήγα πως δεν σκόπευε να δημιουργήσει ένα ελληνικό κράτος αλλά ότι «…η Ελληνική Δημοκρατία, παράλληλα προς την Γαλλική Δημοκρατία, είναι άλλη μία Πολιτεία της Αρετής. Με αυτή την έννοια του ριζοσπαστικού πολιτικού ουμανισμού πρέπει κυρίως να νοηθεί ο ελληνικός της χαρακτήρας[34]». Πόσο μάλλον, όλοι εκείνοι, οι εκατοντάδες συγγραφείς διδακτορικών διατριβών σε ευαίσθητους ιδεολογικά τομείς, που ήταν υποχρεωμένοι να ακολουθούν την αντιεθνικιστική και αποδομητική vulgata προκειμένου να ανακηρυχθούν διδάκτορες και, ακόμα περισσότερο, να σταδιοδρομήσουν στους ελεγχόμενους από τον «χώρο» φορείς – Πανεπιστήμια, εκδόσεις,

[34] Π. Κιτρομηλίδης, *Ρήγας Βελεστινλής*, σ. 75.

οργανισμούς, κρατικούς ή μη κ.λπ.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, λοιπόν, οι μελλοντικοί επιστήμονες και πνευματικοί άνθρωποι της χώρας ωθούνταν σε διαστρεβλώσεις, αποσιωπήσεις, πνευματική ανεντιμότητα, υποταγή στις αυθεντίες. Γιατί όχι και στις παραποιήσεις στοιχείων, δεδομένου ότι, ούτως ή άλλως, η ιδιοτέλεια, ταξική και ιδεολογική, κυριαρχούσε σε αυτόν τον χώρο; Γιατί λοιπόν και η Β.Ψ. να μην αποσιωπήσει κάποια στοιχεία, και εν τέλει να μην παραποιήσει ορισμένα άλλα, ώστε να αποδείξει, όπως λέει στην απάντησή της, πως οι Σουλιώτες «γεννήθηκαν Αρβανίτες, έζησαν Σουλιώτες, πέθαναν Έλληνες»[35]: δηλαδή ότι, στο Σούλι, δεν κατοίκησαν ποτέ Έλληνες, αλλά έγιναν με τον θάνατό τους, ποιος ξέρει ίσως και μετά θάνατον! Πέρα από την ύβρη που ενέχει αυτή η απάντηση, είναι ίσως μια ειλικρινής απόφανση και διευκρινίζει τους στόχους της. Αυτό έθετε ως στόχο ο «χώρος» και αυτό έπρεπε να αποδείξει. Όσο για την αλήθεια, τόσο το χειρότερο γι' αυτήν.

Κάτω από αυτό το πρίσμα, έχει μάλλον δίκιο όταν απευθύνεται στους επιφανείς «δασκάλους» της και τους καλεί να την προστατεύσουν. Διότι τον δικό τους λόγο και στερεότυπα αναπαρήγαγε. Τα ψεύδη της είναι δικά τους ψεύδη! Εξ άλλου είναι και άμεσα υπεύθυνοι, διότι αυτοί την καθοδηγούσαν, την συμβούλευαν, έκριναν το διδακτορικό της, το εξέδωσαν στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, εισήγαγαν το βιβλίο της στα Πανεπιστήμια, την ανακήρυξαν σε επιφανή «σουλιωτολόγο» κ.ο.κ. Τώρα, λοιπόν, δεν μπορεί και δεν πρέπει να την «πουλήσουν»!

Δυστυχώς για την ίδια όμως, η Β.Ψ. «πιάστηκε», και έκανε μάλλον ζημιά στον «χώρο» της, ενώ δείχνει μεγάλη αδεξιότητα και στην αναγκαία συγκάλυψη, επιστρατεύοντας νέα χονδροειδή και εύκολα καταδείξιμα ψεύδη. Ίσως, μία ελπίδα να διασωθεί, τουλάχιστον στο κύκλωμά της, είναι ακριβώς η ιδιαίτερη αγάπη που τρέφουν για τον Γ.Κ. οι «δάσκαλοί» της. Φαντάζομαι ότι θα επενδύσει αρκούντως σε αυτό. Ωστόσο, τα πράγματα δεν πάνε καλά για τον «χώρο» στο σύνολό του, διότι έχει μάλλον εισέλθει στη φάση της αναπόδραστης παρακμής του.

Θα κλείσω αυτή τη ήδη μακρά ενασχόλησή με τη Β.Ψ. επανερχόμενος στην τόσο εύγλωττη συμπερασματική της απόφανση: «γεννήθηκαν Αρβανίτες, έζησαν Σουλιώτες, πέθαναν Έλληνες». Θα μπορούσα να εκφράσω τη δική μου θέση με μια ανάλογη ανταγωνιστική απόφανση: «Γεννήθηκαν Ρωμιοί/Έλληνες –Αρβανίτες ή ελληνόφωνοι– πάλεψαν ως Έλληνες/Ρωμιοί, πέθαναν Έλληνες». Το ότι η ελληνική τους ταυτότητα, γύρω στα 1600, όταν αρχίζουν την ιστορική τους διαδρομή, ορίζεται με τα ειδολογικά στοιχεία του «γένους» των ορθόδοξων Ρωμιών/Ελλήνων, και, όταν πεθαίνουν, με εκείνα του έθνους-κράτους, που περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον πάλεψαν με το αίμα τους για να γεννηθεί, δεν μεταβάλλει την ελληνικότητά τους· Έλληνες στην αρχή, Έλληνες στο τέλος, τόσο ίδιοι αλλά και τόσο διαφορετικοί.

Εδώ ακριβώς βρίσκεται ο πυρήνας της αντιπαράθεσης. Για τους εθνομηδενιστές ιστορικούς, δεν υπάρχει ιστορική συνέχεια των Ελλήνων. Αποτελούν «κατασκευή» επιγενέστερη, είτε της γαλλικής Επανάστασης, είτε του δυτικού φιλελληνισμού και ρομαντισμού, είτε της ανάπτυξης της αστικής τάξης, μετά τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, και, προπαντός, του κράτους. Μέσα σε αυτό το σχήμα κινούνται απλόχωρα οι Σουλιώτες της Ψιμούλη. **Γίνονται** Έλληνες… πεθαίνοντας στα αναρίθμητα πεδία των μαχών όπου έχυσαν το αίμα τους για την αναγεννώμενη πατρίδα. Υπέρτατη ύβρις, αλλά ταυτόχρονα και η μόνη ιστορική πρόταση των αποδομιστών.

Και επειδή αυτό το σχήμα **δεν** ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα· επειδή ο νεώτερος ελληνισμός έχει ήδη αρχίσει να συγκροτείται μετά το 1204 και οι Έλληνες, σκλαβωμένοι στους Φράγκους και τους Οθωμανούς Τούρκους, αγωνίζονται διαρκώς για να ξανακερδίσουν την ελευθερία τους· επειδή σε αυτό συνηγορούν οι αναρίθμητες εξεγέρσεις τους, οι κλέφτες στα βουνά, οι νεομάρτυρες, τα εκατοντάδες χιλιάδες των θυμάτων· επειδή, παρεμπιπτόντως, αυτό υποστηρίζουν και όλοι οι μεγάλοι ιστορικοί μας, από τον Παπαρρηγόπουλο έως τον Βακαλόπουλο και τον Σβορώνο· και επειδή, ανάμεσα σε αυτούς τους Έλληνες, περίοπτη θέση κατέχουν οι Μανιάτες, οι Χειμαριώτες, οι Σουλιώτες και οι Σουλιώτισσες, τόσο το χειρότερο για την ιστορική αλήθεια. Τόσο το χειρότερο για τον Φώτο Τζαβέλα, τις Σουλιώτισσες, τον Σαμουήλ, τον Μάρκο Μπότσαρη. Μπορούμε να αποσιωπούμε, να αποκρύβουμε, να διαστρεβλώνουμε.

Ναι, αλλά το ψεύδος έχει «κοντά ποδάρια».

Γ. Κ.
11 Μαρτίου 2012

---

[35] Βλ. Β. Ψιμούλη, «Το Ζάλογγο της πατριδογνωσίας», ό.π., σ. 73.